



Računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo
CCA/LRIC

Regulatorni Računovodstveni Dokument

za mobilne telefonske mreže

Informacije o dokumentu	
Naziv:	Regulatorni Računovodstveni Dokument za mobilne telefonske mreže
Verzija:	Finalni
Datum:	Oktobar 2016
Napomena:	Strogo povjerljivo /Nije za javno objavljivanje/ Samo za EKIP

Podgorica, Oktobar 2016. godine

Sadržaj

Uvod.....	4
Definicije pojmova	4
Pravna napomena.....	7
1. Zahtjevi za regulatornim izvještavanjem	8
1.1. Zakon o elektronskim komunikacijama	8
1.2. Rješenje o računovodstvenom odvajanju i troškovnom računovodstvu	9
1.3. Obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija i izračuna jediničnog troška	11
1.4. Regulatorni finansijski izvještaji	12
1.4.1. Račun dobiti i gubitka	13
1.4.2. Izvještaj o prosječnom angažovanom kapitalu	14
1.4.3. Izvještaj o jediničnim cijenama	15
1.4.4. Izvještaj o transfernim naknadama.....	15
1.4.5. Izvještaj o usklađivanju – račun dobiti i gubitka	17
1.4.6. Izvještaj o usklađivanju - prosječni angažovani kapital.....	18
2. Regulisana tržišta.....	19
2.1. Tržišta, tržišni segmenti i usluge.....	19
2.2. Maloprodajna tržišta	20
2.3. Veleprodajna tržišta	20
3. Računovodstvena načela	22
3.1. Načela regulatornog računovodstva.....	22
4. Politike regulatornog računovodstva	24
4.1. Politike regulatornog računovodstva	24
5. Transferne naknade.....	36
5.1. Regulisana tržišta.....	36
5.2. Matrica transfernih naknada	36
5.3. Izvještaj o transfernim naknadama.....	37
6. Jedinični troškovi	38
6.1. Rješenje o računovodstvenom odvajanju i troškovnom računovodstvu	38
6.2. Jedinični troškovi	38
7. Trošak kapitala	39
7.1. Ponderisani prosječni trošak kapitala	39
7.2. Trošak vlasničkog kapitala – Model vrednovanja kapitalne imovine (CAPM).....	40
7.3. Trošak duga	42
7.4. Stepen zaduženosti	43



7.5.	Poreska stopa	43
7.6.	Uporedive kompanije	43
8.	Troškovno računovodstvo	44
8.1.	Zahtjevi za modelom troškovnog računovodstva	44
8.2.	Opis modela troškovnog računovodstva	44
8.2.1.	Izvori podataka i Homogene troškovne kategorije.....	45
8.2.2.	Mrežne komponente i poslovni procesi	47
8.2.3.	Izračunavanje jediničnog troška.....	49

Uvod

Rješenjem Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost broj 0102-5797/4 od 17.10.2012. godine, Crnogorskom Telekomu A.D. Podgorica kao operatoru javne mobilne elektronske komunikacione mreže sa značajnom tržišnom snagom određuje se sprovođenje računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva, na način i u rokovima kako je određeno dokumentom „Metodologija razdvajanja mobilnih telefonskih mreža“. U skladu sa propisanom Metodologijom, Crnogorski Telekom A.D. je pripremio Dokument o metodologiji alokacije za mobilne telefonske mreže (u daljem tekstu „Dokument“).

Definicije pojmova

Agencija: Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost

Metodologija: Metodologija razdvajanja mobilnih telefonskih mreža u skladu sa Rješenjem Agencije broj 0102-5797/4 od 17.10.2011. godine

Dokument: Dokument o metodologiji alokacije za mobilne telefonske mreže

ZEK: Zakon o elektronskim komunikacijama

SMP: operator sa značajnom tržišnom snagom (Significant Market Power)

ABC: određivanje troškova na osnovu aktivnosti (Activity Based Costing)

AS: računovodstveno odvajanje (Accounting Separation)

RFI: Regulatorni finansijski izvještaji

RA: regulisane aktivnosti (Regulated Activities)

NA: neregulirane aktivnosti (Non-Regulated Activities)

MCE: prosječni angažovani kapital (Mean Capital Employed)

CAM: model troškovnog računovodstva (Cost Accounting Model)

Crnogorski Telekom: „Crnogorski Telekom A.D.“ Podgorica

ERP/M: planiranje/upravljanje resursima preduzeća (Enterprise Resource Planning/Management)

FAR: registar stalne imovine (Fixed Asset Register)

HCC: homogene troškovne kategorije (Homogeneous Cost Categories)

NBB: mrežni blokovi (Network Building Blocks)

NC: mrežne komponente i poslovni procesi (Network Components)

EBC: određivanje troškova na osnovu elemenata (Element Based Costing)

MSFI: Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja (eng. IFRS - International Finance Reporting Standards)

Operator: fizičko ili pravno lice koje raspolaže javnom komunikacionom mrežom ili sa njom povezanim mogućnostima, odnosno lice koje pruža javne komunikacione usluge.

PSTN: javna telefonska mreža (Public Switched Telephone Network)

RIO: Referentna interkonekciona ponuda za mobilnu mrežu (Reference Interconnection Offer)



WACC: prosječni ponderisani trošak kapitala (Weighted Average Cost of Capital)

CAPM: cjenovni model vrednovanja kapitalne imovine (Capital Asset Pricing Model)

HCA: istorijsko troškovno računovodstvo (Historical Cost Accounting)

FAC: metodologija potpuno raspodjeljenih troškova (Fully allocated Cost)

IP: internet protokol (Internet Protocol)

MPLS: (Multi Protocol Label Switching)

Resource driver: uzročnici troška koje se koriste za alokaciju troškova (troškovni elementi/mjesta troška) na aktivnosti (homogene troškovne kategorije)

Activity driver: uzročnici troška koji se koriste za alokaciju troškova homogenih troškovnih kategorija na mrežne komponente i poslovne procese koji reprezentuju određenu mrežnu funkciju i koji se mogu vezati direktno uz uslugu

Network Inventory System: baza podataka o mreži i mrežnoj opremi

OPEX PAY: troškovna kategorija koja se odnosi na troškove zaposlenih (zarade i naknada zarada, porezi i doprinosi na zarade i svi ostali lični troškovi)

OPEX NON PAY: troškovna kategorija koja se odnosi na sve ostale materijalne troškove, osim troškova zaposlenih

EPMU: Metoda jednako proporcionalnog dodatka

Mobilni virtuelni mrežni operator (MVNO): Operator mobilne telefonije koji nema odobrenje za korištenje radiofrekvencija, odnosno koji za ponudu svih usluga koristi radiofrekvencije dodijeljene Crnogorskom Telekomu sa kojim ima zaključen Ugovor o pristupu na osnovu Referentne ponude za korištenje mrežnih resursa, odnosno koji obezbjeđuje maloprodajne usluge svojim krajnjim korisnicima preko Usluge za originaciju govornih poziva i SMS za Mobilnog virtuelnog mrežnog operatora definisanih Referentnom ponudom

Mobilni mrežni operator (MNO): Operator koji posjeduje odobrenje za korištenje radiofrekvencija i obezbjeđuje javne elektronske komunikacione usluge u dodijeljenom frekvencijskom spektru. Mrežni operator ima sopstvenu osnovnu mrežu, potpisuje interkonekzione ugovore sa ostalim operatorima na tržištu, koristi sopstvene SIM kartice, raspolaže sa dodijeljenom serijom brojeva i koristi svoj mrežni kod (MCC+MNC), zaključuje ugovore za korištenje usluga međunarodnog roaminga za njegove krajnje korisnike i obezbjeđuje usluge koje se prodaju pod njegovim brendom

Mobilni mrežni operator koji koristi nacionalni roaming: Operator koji koristi nacionalni roaming u isto vrijeme je i MNO operator i ima iste karakteristike kao i MNO. Operator koji koristi nacionalni roaming koristi pristup na radio mrežu Crnogorskog Telekoma, sa kojim ima zaključen Ugovor o pristupu za korištenje mrežnih resursa na osnovu Referentne ponude i koji obezbjeđuje maloprodajne usluge svojim krajnjim korisnicima preko usluge za Originaciju govornih poziva i SMS za Mobilnog mrežnog operatora koji koristi nacionalni roaming definisane Referentnom ponudom

Elektronska komunikaciona mreža: skup sredstava koja omogućavaju usmjeravanje, komutaciju i prenos signala između određenih priključnih tačaka, žičanim, svjetlosnim ili elektromagnetnim putem, bez obzira na vrstu informacije koja se prenosi

Interkonekcija ili međusobno povezivanje: fizička ili logička veza elektronskih komunikacionih mreža kojom se omogućava korisnicima jedne elektronske komunikacione mreže da komuniciraju sa korisnicima drugih mreža, odnosno pristup uslugama drugih operatora



Interkonekcionni link: link kapaciteta 2Mb/s sa SS7 signalizacijom između pristupne tačke mreže Crnogorskog Telekom i pristupne tačke mreže Operatora koji se uspostavlja da bi se omogućilo pružanje usluga interkonekcije (međusobnog povezivanja)

Tačka interkonekcije: Fizički interfejs (najčešće digitalni distributivni razdjelnik) na kojem je interkonekcionni link povezan sa mrežom Operatora i koji predstavlja granicu odgovornosti i vlasništva nad opremom između Operatora i Crnogorskog Telekom

GSM: Global System for Mobile Communications

GPRS: (General Packet Radio Service) predstavlja nadgradnju GSM sistema u cilju omogućavanja data servisa

BTS: Bazna primopredajna stanica (eng. Base Transceiver Station)

BSC: Kontroler bazne stanice (eng. Base Station Controller)

RNC: Kontroler radio mreže (eng. Radio Network Controller)

MSC: Mobilni komutacijski centar (eng. Mobile Switching Centre)

HLR: Matični registar lokacija (eng. Home Location Register)

VLR: Registar lokacija posjetilaca (eng. Visitor Location Register)

AUC: Centar za autentičnost (eng. Authentication Centre)

SMS: Short Message Service

MMS: Multimedia Message Service

ATM: Asynchronous Transfer Mode

EDGE: Enhanced Data Rates for GSM Evolution

TDM: Time Division Multiplexing



Pravna napomena

Ovaj Dokument je sačinjen od strane Crnogorskog Telekom A.D. koji je njegov vlasnik isključivo radi postupanja po Rješenju Agencije o računovodstvenom odvajanju i troškovnom računovodstvu te je Dokument, u cijelosti ili pojedine njegove dijelove, zabranjeno koristiti u bilo koje druge svrhe.

Bilo koje prosljeđivanje, distribucija ili reprodukcija ovog Dokumenta, u cijelosti ili djelimično, u bilo kojem obliku (uključujući elektronski) nije dozvoljena bez izričite pisane saglasnosti Crnogorskog Telekom A.D. osim ukoliko pozitivnopravni propisi Crne Gore to izričito nalažu. Agencija se obavezuje čuvati povjerljivim sve činjenice i podatke koje dobije ili stekne od Crnogorskog Telekom A.D. tokom ispunjavanja Rješenja Agencije o računovodstvenom odvajanju i troškovnom računovodstvu, a koji budu označeni kao povjerljivi podaci ili poslovna tajna od strane Crnogorskog Telekom A.D. Otkrivanje takvih povjerljivih podataka ili poslovne tajne trećim licima će biti dopušteno isključivo na osnovu izričite pisane saglasnosti Crnogorskog Telekom A.D. Nepoštovanje ove odredbe može predstavljati kršenje Zakona o elektronskim komunikacijama te drugih važećih propisa Crne Gore.

Sve zahtjeve vezi ovog Dokumenta potrebno je poslati u pisanom obliku na sljedeću adresu:

Sektor za regulatorna pitanja i odnose sa Vladom
Crnogorski Telekom A.D.
Moskovska 29, 81 000 Podgorica
Crna Gora

1. Zahtjevi za regulatornim izvještavanjem

1.1. Zakon o elektronskim komunikacijama

Novi zakon o elektronskim komunikacijama¹ je stupio na snagu u avgustu mjesecu 2013. godine.

Obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija

U skladu sa članom 74 ZEK-a, Agencija može rješenjem o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom naložiti operatoru odvojeno vođenje računovodstvenih evidencija radi odvojenog iskazivanja rezultata poslovnih aktivnosti koje se odnose na pružanje usluga pristupa i/ili interkonekcije sa ciljem kontrole sprovođenja mjera iz člana 73 ovog zakona ili sprječavanja neosnovanog unakrsnog subvencioniranja.

Obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva

Član 76, ZEK-a reguliše obavezu kontrole cijena i vođenje troškovnog računovodstva:

- (1) Agencija može rješenjem o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom naložiti preduzimanje mjera u vezi sa povratom troškova, kontrolom cijena određenih usluga koje se pružaju radi obezbjeđivanja pristupa i/ili interkonekcije i vođenje troškovnog računovodstva.
- (2) Mjere iz stava 1 ovog člana Agencija može naložiti ako na osnovu analize tržišta ocijeni da operator sa značajnom tržišnom snagom, zbog nedostatka efikasne konkurencije ili u cilju njenog suzbijanja, može zadržati ili previsoke cijene ili suviše malu razliku između maloprodajnih i veleprodajnih cijena na štetu krajnjih korisnika.
- (3) Agencija je dužna da u postupku određivanja mjera iz stava 1 ovog člana uzme u obzir rizike, ulaganja i obezbjeđenje prihvatljive stope prinosa na investiciona ulaganja operatora.
- (4) Operator kojem je naloženo preduzimanje mjera kontrole cijena i vođenja troškovnog računovodstva dužan je da dokaže da su cijene izračunate na osnovu troškova uz prihvatljivu stopu prinosa na investiciona ulaganja.

Član 77, ZEK-a reguliše kontolu izvršavanja ovih mjera:

- (1) Prilikom kontrole izvršavanja mjera iz člana 76 stav 1 ovog zakona Agencija može da primijeni metode troškovnog računovodstva koje mogu biti različite od metoda koje primjenjuje operator. Agencija može operatoru rješenjem naložiti i da obrazloži i po potrebi koriguje cijene, pri čemu je teret eventualnog dokazivanja opravdanosti cijena na operatoru.
- (2) Agencija može, primjereno cilju unaprjeđenja efikasnosti i održive konkurencije, ciljevima razvoja tržišta i povećanju dobrobiti za korisnike, propisati mehanizam pokrivanja troškova ili metodologiju određivanja cijena iz člana 76 stav 1 ovog zakona, odnosno vršiti upoređivanje sa cijenama na uporedivim tržištima ili tržištima sa razvijenom konkurencijom, uzimajući u obzir specifičnosti domaćeg tržišta.
- (3) Rješenjem iz člana 76 stav 1 ovog zakona Agencija operatoru može naložiti vođenje

¹ „Sl. list Crne Gore“ br. 40/2013

određenog sistema troškovnog računovodstva, kao i oblik i metodologiju vođenja računovodstva, uključujući kategorizaciju i razvrstavanje troškova i pravila koja se primjenjuju za raspoređivanje troškova.

(4) Usklađenost sistema troškovnog računovodstva sa rješenjem iz stava 2 ovog člana utvrđuje nezavisni revizor, čiju izjavu o usklađenosti Agencija godišnje objavljuje na svojoj internet stranici.

1.2. Rješenje o računovodstvenom odvajanju i troškovnom računovodstvu

Agencija je 17.10.2012. godine izdala Rješenje kojim se određuje Crnogorskom Telekomu priprema niza regulatornih finansijskih izvještaja (RFI) na način i u rokovima kako je određeno dokumentom „Metodologija razdvajanja mobilnih telefonskih mreža“ a koja je sastavni dio pomenutog Rješenja. Regulatorni finansijski izvještaji predstavljaju regulatorne obaveze u skladu sa ZEK-om te su zasebni u odnosu na obaveze Crnogorskog Telekoma da pripremi finansijske izvještaje u skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji.

Crnogorski Telekom je u obavezi da pripremi niz odvojenih regulatornih finansijskih izvještaja (RFI) za jedno (1) veleprodajno tržište mobilne telefonske mreže (Veleprodajno tržište poziva koji završavaju u individualnim telefonskim mrežama) na kojem je određen kao operator sa značajnom tržišnom snagom po osnovu rješenja Agencije 0902-4217/2 od 11.11.2010. godine. Rješenjem Agencije od 10.05.2012. Crnogorski Telekom je nakon sprovedenih testova 3 kriterijuma određen kao operator sa značajnom tržišnom snagom na dodatnom jednom (1) veleprodajnom tržištu mobilne mreže (Veleprodajno tržište pristupa i započinjanja poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža). Prijedlog računovodstvenog odvajanja na tržišta/segmente/usluge je dat u tabelama 1-1 i 1-2.

Crnogorski Telekom je obavezan da pripremi sledeće regulatorne finansijske izvještaje:

- (1) Račun dobiti i gubitka;
- (2) Izvještaj o prosječnom angažovanom kapitalu;
- (3) Izvještaj o transfernim naknadama;
- (4) Izvještaj o jediničnim cijenama;
- (5) Izvještaj o usklađivanju;
- (6) Izjavu o odgovornosti;
- (7) Ostali podaci²

² Ostali podaci odnose se na podatke koji nisu obuhvaćeni gore navedenim izvještajima i dokumentima i ad hoc izvještaje koje Agencija može dodatno zahtjevati od Crnogorskog Telekoma u skladu sa Metodologijom a koji su neophodni za razumjevanje modela troškovnog računovodstva.

Tabela 1-1: Prijedlog računovodstvenog odvajanja na tržišta/segmente/usluge

		RDG	IPAK	IU	INR	ITU
VELEPRODAJNO TRŽIŠTE POZIVA KOJI ZAVRŠAVAJU U INDIVIDUALNIM MOBILNIM MREŽAMA	V					
Usluga završavanja (terminacije) poziva u javnu mobilnu telefonsku mrežu						
VELEPRODAJNO TRŽIŠTE PRISTUPA I ZAPOČINJANJA (ORIGINACIJE) POZIVA IZ JAVNIH MOBILNIH TELEFONSKIH MREŽA	V					
Usluga pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža						

RDG – Račun dobiti i gubitka

IPAK – Izvještaj o prosječno angažovanom kapitalu

IU – Izvještaj o usklađivanju

INR – Izvještaj nezavisnog revizora

ITU – Izvještaj o transfernim uslugama

M – Maloprodajno tržište

V – Veleprodajno tržište

Tabela 1-2: Segmenti za individualno izvještavanje

Relevantne veleprodajne usluge	Ostale veleprodajne usluge	Maloprodajne usluge	Ostalo
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Usluga pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža ▪ Usluga završavanja (terminacije) poziva u javnu mobilnu telefonsku mrežu 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Neregulirane veleprodajne usluge 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Neregulirane maloprodajne usluge 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ostalo (usluge koje ne pripadaju redovnom poslovanju)

Crnogorski Telekom dužan je pripremiti i inter alia, regulatorni računovodstveni dokument. Dokument opisuje metode alokacije koje će se koristiti prilikom alokacije prihoda, troškova i angažovanog kapitala u skladu sa Metodologijom Agencije.

Crnogorski Telekom priprema, objavljuje i zadržava u svom vlasništvu regulatorni računovodstveni dokument. Metod raspodjele troškova opisan u ovom Dokumentu je u saglasnosti sa zahtjevima Agencije i pripadajućom regulativom. Dokument priprema tim za implementaciju troškovnog računovodstva i računovodstvenog odvajanja Crnogorskog Telekoma i u saglasnosti je sa

razvijenim modelom troškovnog računovodstva od strane istog tima. Sektor Kontrolinga u Crnogorskom Telekomu je odgovoran za projekat „Troškovnog računovodstva i računovodstvenog odvajanja“, pa stoga i za Dokument, kao i za njegovo ažuriranje, održavanje i primjenu. Odgovorni sektor koji priprema godišnje regulatorne finansijske izvještaje, istovremeno je odgovoran da obezbjedi primjenu i poštovanje metoda raspodjele troškova kroz organizaciju u skladu sa Dokumentom. Odgovorni sektor će blisko saradivati sa ostalim zainteresovanim djelovima organizacije kako bi se ovo postiglo.

S druge strane Metodologija definiše proces i vremenski raspored prema kojem Agencija odobrava/usvaja dokument o metodologiji alokacije Crnogorskog Telekoma, ali dokument o metodologiji alokacije ostaje vlasništvo Crnogorskog Telekoma.

Dokument se dostavlja Agenciji radi davanja saglasnosti nakon čega ostaje na snazi do trenutka izmjene ili stavljanja van snage na način i pod uslovima predviđenim Metodologijom Agencije. Crnogorski Telekom će regularno, jednom godišnje, vršiti prilagođavanje i ažuriranje Dokumenta koji će se koristiti za pripremanje RFI-ja za prethodnu godinu ukoliko uslovi poslovanja budu izmjenjeni na način da zahtijevaju revidiranje Dokumenta. Prilagođavanje Dokumenta može biti uslovljeno promjenom regulatornih obaveza s jedne strane (regulisana tržišta/segmenti/usluge, prelazak na drugu metodologiju troškovnog računovodstva) ili promjenom tehnologije, arhitekture mreže i slično. Crnogorski Telekom će do 31. januara svake godine dostaviti Agenciji zahtjev za izmjenama i dopunama Dokumenta, ukoliko za to bude postojala potreba i komuniciraće sa Agencijom kako bi se sadržaj Dokumenta usaglasio sa zahtjevima Agencije i pripadajućom regulativom.

1.3. Obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija i izračuna jediničnog troška

Za godinu koja završava 31. decembra 2015. i godine nakon toga, Metodologija nalaže da se odvajanje računovodstvenih evidencija u revidiranim regulatornim finansijskim izvještajima za sva tržišta/segmente/usluge zasniva na CCA-u kao troškovnoj osnovici i FAC-u kao troškovnoj metodologiji.

Za godinu koja završava 31. decembra 2015. i godine nakon toga, Metodologija nalaže da se:

- Jedinični trošak maloprodajnih usluga izračuna primjenom istorijskog troškovnog računovodstva i/ili tekućeg troškovnog računovodstva (HCA/CCA) kao troškovne osnovice, i potpuno raspodijeljenih troškova kao računovodstvene metodologije (FAC);
- Jedinični trošak veleprodajnih usluga izračuna primjenom tekućeg troškovnog računovodstva (CCA) kao troškovne osnovice i dugoročnih inkrementalnih troškova kao računovodstvene metodologije (LRIC);

Tabela 1-3: predložene troškovne osnovice i računovodstvene metodologije za potrebe računovodstvenog odvajanja i izračunavanja jediničnog troška usluga za 2015. godinu i za naredne godine

Relevantno tržište	Obaveza računovodstvenog odvajanja		Izračunavanje jediničnog troška	
	Troškovna osnovica	Računovodstvena metodologija	Troškovna osnovica	Računovodstvena metodologija
Veleprodajno tržište poziva koji završavaju u individualnim mobilnim mrežama	CCA	FAC	CCA	LRIC
Veleprodajno tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža	CCA	FAC	CCA	LRIC

1.4. Regulatorni finansijski izvještaji

U skladu sa propisanom „Metodologijom razdvajanja mobilnih telefonskih mreža“, Crnogorski Telekom A.D. je obavezan da objavi formu svakog pojedinačnog regulatornog finansijskog izvještaja koji će biti podneseni Agenciji kako bi se zainteresovane strane osigurale da Agencija obavlja regulaciju tržišta na bazi svih relevantnih informacija.

Forme regulatornih finansijskih izvještaja uključuju sledeće izvještaje:

- Račun dobiti i gubitka
- Izvještaj o prosječnom angažovanom kapitalu
- Izvještaj o jediničnim cijenama
- Izvještaj o transfernim naknadama
- Izvještaj o usklađivanju - račun dobiti i gubitka
- Izvještaj o usklađivanju - prosječni angažovani kapital



1.4.1. Račun dobiti i gubitka

Crnogorski Telekom će pripremiti i objaviti račun dobiti i gubitka za svako regulisano tržište, dok će neregulisana tržišta biti prikazana u okviru jednog, neregulisanog segmenta, sumarno.

Za godinu koja se završila xx xx xxxx

	TEKUĆA GODINA	PRETHODNA GODINA	PROMJENA %
	000 eur	000 eur	godišnje
A PRIHODI			
1. Interna prodaja			
- usluge koje se pružaju eksterno			
- usluge koje se pružaju samo interno			
2. Eksterna prodaja			
UKUPNO PRIHODI OD PRODAJE			
B TROŠKOVI			
Transferni trošak ka drugim			
3. segmentima/uslugama			
4. Operativni troškovi			
- Održavanje			
- Rezervni djelovi			
- Rezervacije			
- Finansije i naplata			
- Vrijednosno usklađivanje potraživanja			
- Trošak marketinga			
- Trošak zaposlenih			
- Amortizacija			
- Trošak usluga			
- Troškovi finansiranja			
- Ostali troškovi (specificirano po stavkama)			
- Ostali troškovi (ukupno stavke ispod 5% operativnog troška)			
UKUPNI OPERATIVI TROŠAK (HCA)			
C DOBIT (HCA)			
D USKLADJIVANJA PO CCA OSNOVICI			
5. Zadržana dobit/gubitak			
6. Dodatna amortizacija			
7. Ostala usklađivanja			
UKUPNI OPERATIVI TROŠAK (CCA)			
E DOBIT (CCA)			

1.4.2. Izvještaj o prosječnom angažovanom kapitalu

Crnogorski Telekom će pripremiti i objaviti izvještaj o prosječnom angažovanom kapitalu za svako regulisano tržište, dok će neregulisana tržišta biti prikazana u okviru jednog, neregulisanog segmenta, sumarno.

Za godinu koja se završila xx xx xxxx

	TEKUĆA GODINA	PRETHODNA GODINA	PROMJENA %
	000 eur	000 eur	godišnje
A PRIHODI			
1. Interna prodaja			
- usluge koje se pružaju eksterno			
- usluge koje se pružaju samo interno			
2. Eksterna prodaja			
UKUPNO PRIHODI OD PRODAJE			
B TROŠKOVI			
Transforni trošak ka drugim			
3. segmentima/uslugama			
4. Operativni troškovi			
- Održavanje			
- Rezervni djelovi			
- Rezervacije			
- Finansije i naplata			
- Vrijednosno usklađivanje potraživanja			
- Trošak marketinga			
- Trošak zaposlenih			
- Amortizacija			
- Trošak usluga			
- Troškovi finansiranja			
- Ostali troškovi (specificirano po stavkama)			
- Ostali troškovi (ukupno stavke ispod 5% operativnog troška)			
UKUPNI OPERATIVI TROŠAK (HCA)			
C DOBIT (HCA)			
D USKLADJIVANJA PO CCA OSNOVICI			
5. Zadržana dobit/gubitak			
6. Dodatna amortizacija			
7. Ostala usklađivanja			
UKUPNI OPERATIVI TROŠAK (CCA)			
E DOBIT (CCA)			

Povrat na prosječno angažovani kapital za
xxx godinu

Povrat na prihode od prodaje

1.4.3. Izvještaj o jediničnim cijenama

Za godinu koja se završila xx xx xxxx

		JEDINIČNA CIJENA
		u EUR
A VELEPRODAJNI REGULISANI SEGMENTI/TRŽIŠTA		
Veleprodajno tržište poziva		
1.	koji završavaju u individualnim mobilnim mrežama Usluga završavanja (terminacije) govornih poziva u javnu mobilnu telefonsku mrežu	x min
Veleprodajno tržište pristupa i započinjanja (originacije)		
2.	poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža Usluga započinjanja (originacije) govornih poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža	x min
	Usluga započinjanja (originacije) SMS-a iz javnih mobilnih telefonskih mreža	x sms

1.4.4. Izvještaj o transfernim naknadama

Svaka transferna naknada, čiji je postupak izračunavanja opisan u DMA dokumentu, bice prikazana u okviru izvještaja o transfernim naknadama na način kako je prikazano za uslugu terminacije poziva u javnu telefonsku mrežu.

Za godinu koja se završila xx xx xxxx

Maloprodajna usluga poziva iz iz javnih mobilnih telefonskih mreža							
Usluga	Naknada	Mjerna jedinica	Razlika u trošku mrežnih komponenti	Razlika u troškovima specifičnim za veleprodaju	Transferna cijena	količina	Ukupna transferna naknada
	1	2	3	4	5=1-3-4	6	7=5x6
Usluga završavanja (terminacije) poziva u javnu mobilnu telefonsku mrežu	Jedinični trošak	min					
Ukupno za maloprodajnu uslugu							



REGULISANI VELEPRODAJNI SEGMENTI/TRŽIŠTA	Maloprodaja	Govorne usluge			
		SMS	MMS	Data	
Započinjanje (originacija) i završavanje (terminacija) poziva		x			
Započinjanje (originacija) i završavanje (terminacija) poziva			x		
Započinjanje (originacija) i završavanje (terminacija) poziva				x	
Započinjanje (originacija) i završavanje (terminacija) poziva					x



1.4.5. Izvještaj o usklađivanju – račun dobiti i gubitka

Za godinu koja se završila xx xx xxxx

	PRIHODI	TROŠKOVI	HCA DOBIT
	000 eur po liniji	000 eur po liniji	000 eur po liniji
A REGULISANI SEGMENTI/TRŽIŠTA			
Veleprodajni segmenti/ tržišta na koje se primjenjuje troškovno računovodstvo i/ili računovodstveno odvajanje)			
1. Veleprodajno tržište poziva koji završavaju u individualnim mobilnim mrežama			
Veleprodajno tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža			
Ukupno tržišta na kojima operator ima značajnu snagu			
B NEREGULISANI SEGMENTI/TRŽIŠTA			
3. Veleprodajna tržišta/usluge			
4. Maloprodajna tržišta/usluge			
Ukupno tržišta na kojima operator nema značajnu snagu			
C DRUGE USLUGE TRŽIŠTA			
Ostalo (fiksna)			
Ukupno			
D Uskladjivanja			
- Eliminisanacija interkompanijskih prihoda i troškova			
- Dugovanje/potraživanje od kamata i slične naknade			
- Raspodjela dobiti od povevanih lica			
- Lica sa manjinskim udjelom			
Raspodjela dobiti od povevanih lica/goodwill amortizovan na			
- povezana lica			
- Porez na dobit osnovne aktivnosti			
- Dividenda plaćena i predložena			
Iznos bez finansijske imovine I investicije koja se vodi kao obrtna			
- sredstva			
- Nerelavantni vanredni operativni troškovi mreže			
- Nerelavantni vanredni operativni troškovi povezanih lica			
- Uticaj promjene na vijek trajanja imovine			
- Ostalo			
6. USKLADJIVANJE			
E KAKO STOJI U GODIŠNJEM IZVJEŠTAJU			



1.4.6. Izveštaj o usklađivanju - prosječni angažovani kapital

Konsolidovani prosječni angažovani kapital
Za godinu koja se završila xx xx xxxx

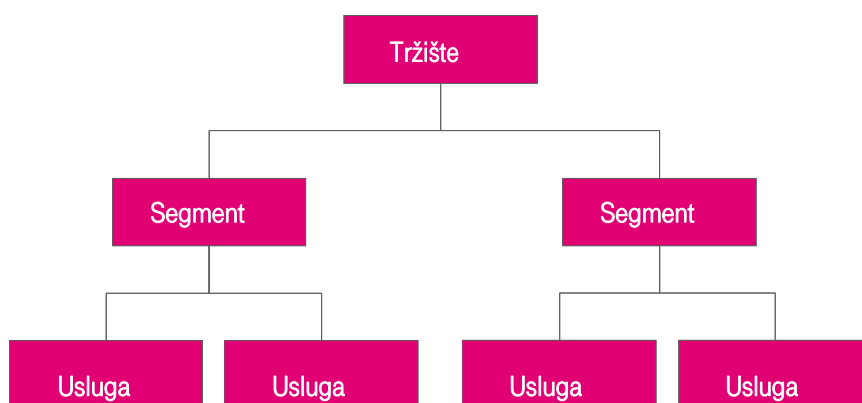
	TEKUĆA GODINA	PRETHODNA GODINA
	000 eur po liniji	000 eur po liniji
Konsolidovani prosječni angažovani kapital		
Sredstva akcionara u skladu sa godišnjim izvještajima		
CCA usklađivanje		
Ukupno		
A USKLAĐIVANJE		
Potraživanja od kamata		
Obaveze od kamata na dugoročne obveznice		
Predložene (izglasane) dividende		
Porezi		
Dugoročne obaveze		
Tekući dio dugoročnih obaveza		
Odložena poreska sredstva		
Ostale odgovarajuće pozicije		
Krajnje stanje CCA angažovanog kapitala		
Početno stanje CCA angažovanog kapitala		
Usklađivanja do početnog angažovanog kapitala		
Revidirani početni CCA obrtni kapital		
Prosječni CCA angažovani kapital		
Prosječna dnevna usklađivanja		
Odloženi troškovi		
B UKUPNI CCA PROSJEČNO ANGAŽOVANI KAPITAL		
Veleprodajni segmenti/ tržišta na koje se primjenjuje		
1. troškovno računovodstvo i/ili računovodstveno odvajanje)		
Maloprodajni segmenti/tržišta na koje se primjenjuje		
2. troškovno računovodstvo i/ili računovodstveno odvajanje)		
Prosječno angažovani kapital na tržištima sa značajnom tržišnom snagom		
1. Veleprodajne usluge		
2. Maloprodajne usluge		
Usluge koje nijesu SMP		
1. Ostalo (usluge koje nijesu telekomunikacione)		
Ostale usluge		
TOTAL		

2. Regulisana tržišta

2.1. Tržišta, tržišni segmenti i usluge

Regulisana tržišta/segmenti/usluge daju kaskadirajuću hijerarhiju, prikazanu na slici 2-1, na kojoj su usluge sadržane unutar segmenata, a segmenti su sadržani unutar tržišta.

Slika 2-1: Tržišta, segmenti i usluge



Definisana su dva (2) veleprodajna tržišta za koja se trebaju pripremiti regulatorni finansijski izvještaji.

Proizvodi/usluge koje je Crnogorski Telekom rasporedi na regulisana tržišta biće navedeni kao regulisane aktivnosti (RA). Proizvodi/usluge koje Crnogorski Telekom ne raspodijeli na regulisana tržišta biće navedeni kao „ostalo“ ili kao neregulisane aktivnosti (NA).

Moguće su sljedeće raspodjele (mapiranja) na RA:

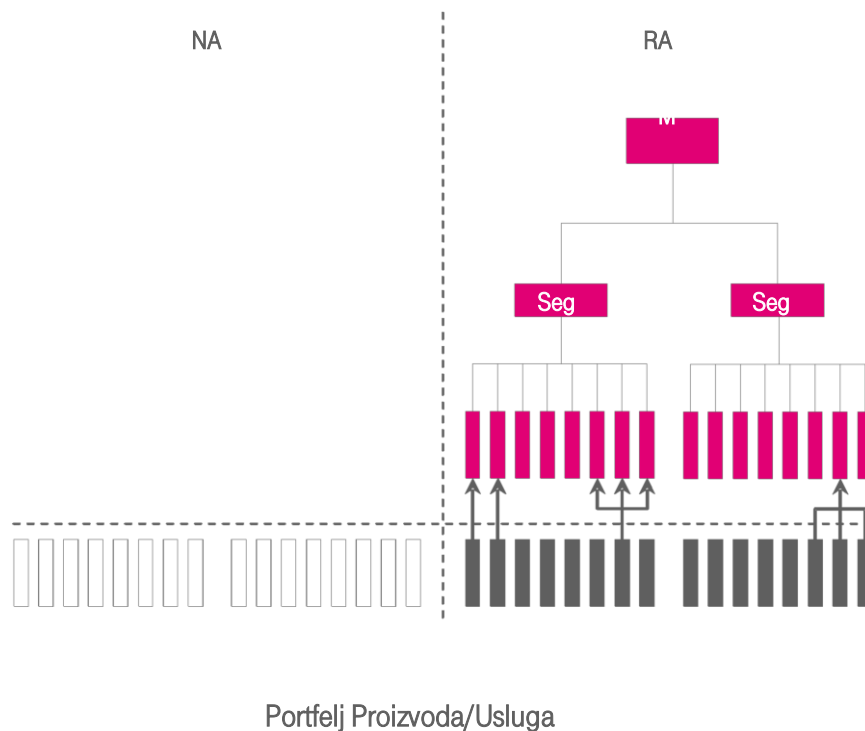
Jedan-na-jedan – Odnosi se na slučaj kada je jedan, i samo jedan, proizvod/usluga alociran na jedno, i samo jedno, tržište/segment/uslugu.

Jedan-na-više – Odnosi se na slučaj kada je jedan, i samo jedan, proizvod/usluga alociran na više od jednog tržišta/segmenta/usluge.

Više-na-jedan – Odnosi se na slučaj kada je više od jednog proizvoda/usluge alocirano na jedno, i samo jedno, tržište/segment/uslugu.

Ova moguća mapiranja su prikazana na slici 2-2.

Slika 2-2: Mapiranja tržišta/segmenta/usluga



Crnogorski Telekom je proizvode/usluge mapirao na regulisana/neregulasina tržišta u skladu sa segmentima za računovodstveno odvajanje na tržišta/segmente/usluge prikazanim tabelama 1-1 i 1-2.

2.2. Maloprodajna tržišta

Budući da niti jedno maloprodajno tržište mobilne mreže ne predstavlja relevantno tržište sa stanovišta troškovnog računovodstva i računovodstvenog odvajanja, to će sve maloprodajne aktivnosti biti označene kao neregulisane i biće prikazane kao „neregulisana maloprodajna tržišta“ u kontekstu računovodstvenog odvajanja.

2.3. Veleprodajna tržišta

Veleprodajna tržišta na koje sa odnosi obaveza Crnogorskog Telekomu da pripremi regulatorne finansijske izvjestaje definisana su u tabeli 1-1. Prema tabeli 1-1 postoje dva (2) veleprodajna tržišta.

Tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih telefonskih mobilnih mreža

Usluge pristupa i originacije poziva u smislu ovog tržišta obuhvataju:

- (i) Uslugu originacije govornih poziva
- (ii) Uslugu originacije SMS-a

Dato tržište uključuje započinjanje (originaciju) poziva i SMS poruka u mobilnim mrežama nezavisno je li poziv upućen ili SMS poruka poslana s mobilnog uređaja koji podržava 2G ili 3G tehnologiju.

Usluga originacije govornih poziva uključuje sledeće troškove koji su neophodni za pružanje usluge pozivanja:

- pripadajući dio troškova mobilne mreže za prenos govora koji se dobijaju na bazi pravila rutiranja o iskorišćenosti mrežnih komponenti i ostvarenih minuta saobraćaja koje su neophodne da bi se poziv ostvario;
- na ovu uslugu se takođe alociraju i troškovi veleprodaje i troškovi billing aktivnosti.

Završavanje (terminacija) poziva u u javnu telefonsku mobilnu mrežu

Usluge terminacije poziva u smislu ovog tržišta obuhvataju:

- (i) Uslugu terminacije govornih poziva

Ova usluga podrazumeva terminaciju poziva započelih od strane krajnjih korisnika Operatora i predatih posredstvom tačke pristupa krajnjim korisnicima usluga mobilne mreže Crnogorskog Telekomu.

Cjelokupan interkonekcionni saobraćaj koji se odvija od mreže Operatora do mreže Crnogorskog Telekomu biće usmjeren ka pristupnim interkonekcionim tačkama. Interkonekcionni link je vod kapaciteta 2Mb/s sa E1 interfejsom i SS7 signalizacijom između pristupne tačke mreže Crnogorskog Telekomu i pristupne tačke mreže Operatora koji se uspostavlja da bi se realizovala usluga interkonekcije (međusobnog povezivanja).

Usluga terminacije govornih poziva uključuje sledeće troškove koji su neophodni za pružanje usluge pozivanja:

- pripadajući dio troškova mobilne mreže za prenos govora koji se dobijaju na bazi pravila rutiranja o iskorišćenosti mrežnih komponenti i ostvarenih minuta saobraćaja koje su neophodne da bi se poziv ostvario;
- na ovu uslugu se takođe alociraju i troškovi veleprodaje i troškovi billing aktivnosti.

3. Računovodstvena načela

3.1. Načela regulatornog računovodstva

Načela regulatornog računovodstva odnose se na načela koje će Crnogorski Telekom primjenjivati ili koristiti u pripremi Regulatornih finansijskih izvještaja (RFI). RFI Crnogorskog Telekoma se priprema, inter alia, u skladu s regulatornim računovodstvenim dokumentima (koji uključuju računovodstvena načela). Ukoliko Crnogorski Telekom u pripremi RFI, bude koristio neka druga dokumenta koja nisu dio Regulatornog računovodstvenog dokumenta (kao što su interne procedure o pružanju usluge, Računovodstvene politike Crnogorskog Telekoma sastavljene u skladu sa MSFI-om), isti će biti navedeni uz dokumentaciju modela i dostupni Agenciji na zahtjev i regulatornom revizoru.

Metodologija računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva (Metodologija) je sastavni dio Rješenja Agencije o računovodstvenom odvajanju i troškovnom računovodstvu. Ova Metodologija sadrži načela regulatornog računovodstva.

Crnogorski Telekom će za pripremu RFI-a koristiti, inter alia, načela regulatornog računovodstva navedena u Metodologiji.

Načela regulatornog računovodstva su:

Načelo 1 (definicije) – Svaka riječ, termin i/ili izraz koji je upotrijebljen u regulatornim računovodstvenim dokumentima će imati značenje navedeno u poglavlju Definicije pojmova.

Načelo 2 (prioritet) – Ako su bilo koja dva računovodstvena načela u suprotnosti jedno s drugim, isti će se primjenjivati prema redoslijedu naznačenom u regulatornim računovodstvenim dokumentima Crnogorskog Telekoma.

Načelo 3 (uzročnost prihoda) – Kad god je to moguće, prihodi, uključujući transferne naknade, alociraju se na regulisana tržišta/segmente/usluge u skladu s osnovnim maloprodajnim i veleprodajnim uslugama koje čine regulisano tržište/segment/uslugu.

Načelo 4 (troškovna uzročnost) – U mjeri u kojoj je to moguće, operativni troškovi (uključujući transferne naknade), imovina i obaveze alociraju se na regulisana tržišta/segmente/usluge u skladu s osnovnim maloprodajnim ili veleprodajnim uslugama koje čine regulisano tržište/segment/uslugu.

Načelo 5 (objektivnost i nediskriminacija) – Prihodi i troškovi će se objektivno alocirati na tržišta/usluge/segmente.

Načelo 6 (objavljivanje) – u slučaju nemogućnosti alokacije prihoda (uključujući transferne naknade), operativnih troškova (uključujući transferne naknade), imovine ili obaveza na regulisana tržišta/segmente/usluge u skladu s načelima 3 i 4, ključ alokacije biti će objašnjen u dokumentu detaljne metodologije alokacija.

Načelo 7 (konzistentnost)³ – u slučaju bitnih promjena načela regulatornog računovodstva koja imaju materijalni uticaj na informacije sadržane u RFI-u, Crnogorski Telekom će prilagoditi one dijelove prošlogodišnjeg RFI-a na koje su promjene imale uticaja.

Načelo 8 (korišćenje računovodstvenih načela) – ako nije drugačije propisano, regulatorni izvještaji će se pripremati u skladu s MSFI.

Načelo 9 (transparentnost) – metode alokacije koje se koriste za prihode, operativne troškove, imovinu i obaveze treba da budu transparentne. Prihodi, operativni troškovi, imovina i obaveze koji su alocirani direktno na regulisana tržišta treba da se razlikuju od onih koji su alocirani indirektno.

Načelo 10 (procjene menadžmenta) – prihvatljivo je da se koriste procjene menadžmenta za alokaciju prihoda, operativnih troškova, imovine i obaveza. Regulatorne procjene koje će se koristiti kod alokacije prihoda, operativnih troškova, imovine i obaveza će se sprovoditi na način kako je definisano za finansijske procjene računovodstvenim politikama Crnogorskog Telekoma. Sve regulatorne procjene koje budu korišćene u pripremi RFI će biti dokumentovane i dostupne Agenciji i regulatornom revizoru.

Na proizvode/usluge koje Crnogorski Telekom bude mapirao na regulisane aktivnosti/tržišta primjenjivaće se gore definisana računovodstvena načela.

³ Na regulatornom revizoru je da ocijeni je li neka promjena materijalna ili nije, zavisno od pojedinih okolnosti. Kako bilo, promjena bi se trebala smatrati materijalnom ako je njen utjecaj na RFI pet (5) posto ili više

4. Politike regulatornog računovodstva

4.1. Politike regulatornog računovodstva

Politike regulatornog računovodstva obuhvataju računovodstvena načela kao što su (i) vijek trajanja imovine, (ii) vrednovanje nematerijalne imovine, itd., a koriste se za pripremu RFI-a. Na primjer, stalna imovina, amortizuje se u skladu sa vijekom trajanja imovine za tu klasu imovine i alocira se na račun dobiti i gubitka regulisanih aktivnosti koje koriste datu imovinu. Procijenjeni vijek trajanja imovine predstavlja računovodstvenu politiku Crnogorskog Telekomu i nije pokriven načelima regulatornog računovodstva.

Crnogorski Telekom će u pripremi RFI-a koristiti regulatorne računovodstvene politike koje će se oslanjati na računovodstvene politike Crnogorskog Telekomu. Budući da se RFI na bazi HCA troškovne osnovice u potpunosti oslanjaju na na istorijsko troškovno računovodstvo odnosno pripremaju se na bazi raspoloživih podataka iz revidiranih finansijskih izvještaja za godinu za koju se pripremaju, regulatorne računovodstvene politike će biti u potpunosti jednake računovodstvenim politikama Crnogorskog Telekomu. Dodatno, za RFI bazirane na CCA troškovnoj osnovici, politike uključuju i metode revaluacije opisane u DMA.

Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja (MSFI) obuhvataju upotrebu računovodstvenih procjena i zahtijevaju da Crnogorski Telekom primjeni isto u procesu primjene računovodstvenih politika. Isto se primjenjuje i na regulatorne računovodstvene politike.

Troškovna osnovica za pripremu RFI-a

RFI-ovi Crnogorskog Telekomu pripremaju se u skladu s tekućim troškovnim računovodstvom (Current Cost Accounting-CCA) koje podrazumjeva revaluaciju dugotrajne imovine po tekućem trošku i zasnivaju se na najnovijim raspoloživim podacima iz revidiranih finansijskih izvještaja.

Osnova za pripremu RFI-a

Finansijski izvještaji Crnogorskog Telekomu pripremaju se u skladu s MSFI-ima. Zato se i RFI-ovi Crnogorskog Telekomu pripremaju u skladu s istim.

Ključne računovodstvene procjene i prosuđivanja

Prezentacija finansijskih izvještaja zahtijeva od rukovodstva korišćenje najboljih mogućih procjena i razumnih pretpostavki, koje imaju efekta na prezentirane vrijednosti sredstava i obaveza i objelodanjanje potencijalnih potraživanja i obaveza na dan sastavljanja finansijskih izvještaja, kao i prihoda i rashoda u toku izvještajnog perioda. Procjene i vrednovanja se konstantno provjeravaju, oslanjajući se na prethodna iskustva i druge faktore, uključujući realna očekivanja razvoja budućih događaja. U pojedinim slučajevima Crnogorski Telekom se oslanja na mišljenje nezavisnih stručnjaka. Crnogorski Telekom vrši procjene i pretpostavke uzimajući u obzir buduće događaje. Rezultirajuće računovodstvene procjene će, po definiciji, rijetko biti jednake stvarnim rezultatima. Procjene i pretpostavke, koje nose značajan rizik uzrokovanja materijalnih razlika se odnose na:

- a) Korisni vijek trajanja sredstava
- b) Potencijalno obezvrjeđenje nekretnina i opreme i nematerijalnih ulaganja
- c) Obezvrjeđenje potraživanja iz poslovnih odnosa i ostalih potraživanja
- d) Rezervisanja
- e) Beneficije zaposlenih

Za potrebe regulatornog izvještavanja po HCA FAC metodologiji, Crnogorski Telekom se ne oslanja na mišljenja nezavisnih stručnjaka. Smatramo da će ovakva mišljenja i nezavisne procjene biti relevantne za CCA LRIC regulatorno izvještavanje pa će u skladu sa tim biti predmet CCA LRIC metodologije.

Priznavanje prihoda

Prihodi se priznaju po fer vrijednosti primljene nadoknade ili potraživanja, i predstavljaju iznos potraživanja za pružene usluge i isporučenu robu, umanjene za diskonte i povraćaje kao i porez na dodatu vrijednost. Prihodi se priznaju kada je vjerovatno da će doći do priliva budućih ekonomskih koristi kao i u svim ostalim slučajevima priznavanja kako je to definisano MRS 18 u slučaju prodaje proizvoda i usluga od strane Crnogorskog Telekoma. Crnogorski Telekom zasniva svoje procjene povraćaja na osnovu istorijskog troška, uzimajući u obzir tip kupca, tip transakcije i specifičnosti svakog ugovora zasebno.

Prihod se primarno ostvaruje od usluga koje se pružaju pretplatnicima i trećim povezanim licima upotrebom mreža fiksne i mobilne telefonije.

Prihod fiksne telefonije

Telekomunikaciona pretplata, konekcija i ostali prihodi

Telekomunikaciona pretplata predstavlja nadoknadu za korišćenje telefonskih linija. Pretplata se korisnicima fakturiše mjesečno i prepoznaje kao prihod na kraju svakog mjeseca, bez obzira na njihovo korišćenje mreže. U konekciju i ostale prihode spadaju usluge od priključaka, telekomunikacione takse i dodatnih usluga, koji se priznaju u trenutku pružanja usluge.

Prihodi od odlaznih domaćih i međunarodnih poziva

Prihod od odlaznih poziva unutar Crne Gore, i odlazećih internacionalnih poziva su naplaćeni od korisnika Telekomu, i knjiženi su po njihovoj fakturisanoj vrijednosti umanjenoj za efektivni diskont i PDV, u trenutku rezervisanja za ugovorene usluge.

Prihodi od dolaznih domaćih i međunarodnih poziva

Prihodi po osnovu domaćih i međunarodnih dolaznih poziva uključuju prihode po osnovu ostvarenog međunarodnog saobraćaja.

Prihodi po osnovu direktnog međunarodnog saobraćaja i obračuna odnose se na prihode od međunarodnih dolaznih poziva ostvarenih sa zemljama koje imaju direktan međunarodni obračun sa Telekomom. Dio ostvarenih prihoda po navedenom osnovu, evidentiran je na osnovu procjene izvršene u skladu sa internim obračunima ostvarenog saobraćaja.

Prihodi od dolaznih domaćih poziva se prije svega odnose na prihode interkonekcije po osnovu ostvarenog dolaznog telefonskog saobraćaja.

Kupci i treća lica ostvaruju saobraćaj na osnovu njihovog stvarnog korišćenja mreže, nakon što su iskoristili besplatne minute uključene u pojedinačne pretplatne pakete pomnoženo sa ugovorinom cijenom minuta.

Ostali prihodi

Ostali prihodi prije svega uključuju usluge iznajmljivanja telefonskih kapaciteta, tj telefonske linije, dial up usluge prema biznis korisnicima, usluge od web prezentacije, Asymmetric Digital Subscriber Line (ADSL), MIPNET (Montenegrin IP Network) usluge, IPTV usluge, prihode od prodatih internet pristupa, prihode od prodaje opreme, govorne pošte, listinga poziva, telegrame i ostale usluge. Ostali prihodi obuhvataju negovorne usluge i mogu se podijeliti u nekoliko grupa prihoda:

- Internet prihodi, u koje spadaju prihodi od ADSL-a za privatne i poslovne korisnike, dial up prihodi za privatne i poslovne korisnike i IPTV prihodi;
- Prihodi od prenosa podataka, u koje spadaju prihodi od iznajmljivanja linija;
- ICT prihodi;
- Prihodi od prodaje opreme (ADSL modema, telefona, TV uređaja) i
- Ostali prihodi, kao što su davanje u zakup poslovnih prostorija i slično.

Pomenuti prihodi se prikazuju umanjeni za poreze i popuste u onom periodu u kom se usluga izvršila. Prihodi se priznaju ukoliko se mogu pouzdano izmjeriti i kada je vjerovatno da će doći do priliva budućih ekonomskih koristi. kao i kada su svi ostali specifični zahtjevi MRS 18 vezani za priznavanje prihoda od prodaje roba i pružanja usluga zadovoljeni.

Prihodi mobilne telefonije

Post-paid prihodi

a) Prihodi odlaznog domaćeg i međunarodnog saobraćaja

Odlazni saobraćaj predstavlja upotrebu telekomunikacione mreže Crnogorskog Telekom od strane korisnika i ostalih trećih strana. Prihodi se priznaju u trenutku pružanja usluge.

b) Prihodi od mjesečne pretplate

Post-paid pretplata predstavlja nadoknadu za korišćenje mreže mobilne telefonije. Pretplata se novim post-paid pretplatnicima fakturiše za mjesec u kom su aktivirani, dok se za postojeće post-paid pretplatnike fakturiše za mjesec na koji se i odnosi.

Prihodi od prodaje paketa i pre-paid usluga

Prihodi od pre-paid usluga se evidentiraju u trenutku prodaje pre-paid bonova (vaučera), kao razgraničeni prihod u bilansu stanja u trenutku prodaje i kao prihod u bilansu uspjeha s tim što se na kraju obračunskog perioda vrši razgraničenje prihoda po osnovu neutrošenih minuta.

Prihodi od prodaje mobilnih telefona

Prihodi od prodaje se evidentiraju se u trenutku prodaje. Nabavna vrijednost prodatih mobilnih telefonskih aparata se evidentira u trenutku prodaje.

Prihodi i rashodi po osnovu roaming-a

Prihodi po osnovu roaming-a nastaju po osnovu dolaznog a troškovi po osnovu odlaznog roaming saobraćaja od i prema roaming operatorima mobilne telefonije sa kojima Crnogorski Telekom ima sklopljen Ugovor o međunarodnom GSM roaming-u iskazani su po fakturisanim vrijednostima operatora mobilne telefonije. Prihodi od roaminga se priznaju u bruto iznosu u trenutku pružanja usluge. Finansijska klirinška kuća Mach (bivši Ciberneta) prati saobraćaj, usaglašen i potvrđen od tehničke klirinške kuće Syniverse, i u ime Crnogorskog Telekom, vrši naplatu odnosno plaćanja po osnovu usaglašenih potraživanja i obaveza od i prema operatorima mobilne telefonije.

Prihodi i rashodi po osnovu interkonekcije

Prihodi interkonekcije obuhvataju prihode po osnovu ostvarenog dolaznog telefonskog saobraćaja mobilnih operatera Telenor GSM d.o.o., Podgorica i M-tel d.o.o., Podgorica koji tranzitira preko ili se završio u mreži Telekom. Rashodi interkonekcije obuhvataju rashode po osnovu ostvarenog odlaznog saobraćaja korisnika Crnogorskog Telekom upućenog korisnicima pojedinih kompanija mobilne i fiksne telefonije unutar Crne Gore i dolaznog saobraćaja iz inostranstva koji je upućen Crnogorskom Telekomu a tranzitira ili se završio u mreži drugih kompanija mobilne telefonije unutar Crne Gore.

Prihodi i rashodi interkonekcije se priznaju u trenutku njihovog nastanka odnosno u trenutku pružanja usluge. Prihodi su prikazani po nabavnoj vrijednosti, umanjenoj za PDV i eventualne popuste.

Prihodi po osnovu direktnog međunarodnog saobraćaja i obračuna odnose se na prihode od međunarodnih dolaznih poziva ostvarenih sa zemljama koje imaju direktan međunarodni obračun sa Crnogorskim Telekomom. Dio ostvarenih prihoda po navedenom osnovu, evidentiran je na osnovu procjene izvršene u skladu sa internim obračunima ostvarenog saobraćaja.

Troškovi operativnog zakupa

Operativni zakup predstavlja zakup u kojem su značajan dio rizika i koristi povezani sa vlasništvom zadržani od strane zakupodavca. Troškovi zakupa najvećim dijelom se odnose na zakup interneta, vodova, poslovnog i skladišnog prostora i ostalih troškova zakupa (zakup parkinga, konferencijskih sala i slično). Troškovi zakupa iskazani su u stvarno nastalim iznosima, odnosno primjenom proporcionalne metode, tokom trajanja ugovora o zakupu, što znači da su troškovi zakupa evidentirani u onom vremenskom periodu na koji se zakup odnosi. To znači da ukoliko se ugovor odnosi na 5 godina, ukupan iznos zakupa se dijeli sa brojem godina i priznaje se u onoj godini na koju se odnosi. Ukoliko je ugovorom definisano da zakup počinje od 01. januara u godini onda se iznos zakupa može dijeliti sa brojem godina. Ukoliko zakup počinje datumom u toku godine kasnijim od 01. januara, onda se iznos zakupa dijeli srazmjerno broju dana u godini na koju se odnosi.

Finansijski lizing

Crnogorski Telekom kao Zakupac - Iznajmljivanje nekretnina, postrojenja i opreme u kojima Crnogorski Telekom preuzima suštinski sve rizike i koristi koji proizilaze iz vlasništva sredstva klasifikuje se kao finansijski lizing. Finansijski lizing se priznaje se po fer vrijednosti imovine ili ukoliko je niže po sadašnjoj vrijednosti procijenjenih budućih minimalnih rata. Svaka lizing isplata se alocira između finansijske obaveze i rashoda kamata da bi se dostigla ugovorena kamatna stopa preostalih finansijskih obaveza. Obaveze po osnovu finansijskog lizinga umanjene za finansijske nadoknade su uključene u Izvještaj o finansijskom položaju (Ostale finansijske obaveze). Dio lizinga koji se odnosi na plaćanja kamata se uključuje u dobit tekuće godine (Rashodi kamata) u tokom perioda trajanja lizinga. Nekretnine, postrojenja i oprema kupljeni po osnovu finansijskog lizinga se amortizuju tokom ugovora kraće od trajanja lizinga ili vijeka trajanja imovine.

Crnogorski Telekom kao Zakupodavac - Zakup je sporazum po kome zakupodavac prenosi na zakupca pravo korišćenja sredstva tokom dogovorenog vremenskog perioda u zamjenu za jedno ili više plaćanja. Kada se sredstva daju u zakup po osnovu finansijskog zakupa, sadašnja vrijednost plaćenih zakupnina se priznaje kao potraživanje. Razlika između bruto iznosa potraživanja i sadašnje vrijednosti potraživanja se iskazuje kao nezarađeni finansijski prihod. Prihod od zakupa se priznaje tokom perioda trajanja zakupa primenom metode neto ulaganja koja odražava konstantnu periodičnu stopu povraćaja. Kada je sredstvo dato u operativni zakup to sredstvo se iskazuje u bilansu stanja zavisno od vrste sredstva. Prihod od zakupnine priznaje se na proporcionalnoj osnovi tokom perioda trajanja zakupa.

Neotidivo pravo korišćenja optičkog kabla – Dark fiber

Ugovori kojima su regulisana prava na korišćenje posebnog dark fibera su zakupi koji prenose pravo korišćenja specifične mrežne imovine, sa ekskluzivnim pravom korišćenja izuzimajući ostale operatere, uključujući i Crnogorski Telekom.

Plaćanja za korišćenje dark fajbera je urađeno unaprijed i nije varijabilno u zavisnosti od stvarnog korišćenja od strane kupca. Priznava se na osnovu neto iznosa koji isključuje pripadajuće troškove kao prihod od dugoročnog zakupa dark fajbera.

Sadašnja vrijednost dark fajbera se je isknižena iz sredstava društva u istom trenutku kada je prihod priznat.

Nekretnine i oprema

Nekretnine i oprema iskazani su po nabavnoj vrijednosti umanjenoj za akumuliranu ispravku vrijednosti i trošak po osnovu obezvrjeđenja.

Nabavna vrijednost nekretnine i opreme se sastoji od nabavne vrijednosti sredstva, uključujući uvozne dažbine i povezane takse, umanjene za eventualne popuste, kao i troškove neophodne za puštanje u rad datog sredstva, kao i troškova stavljanja sredstva van upotrebe ukoliko je neophodno.

Nabavna vrijednost telekomunikacione opreme se sastoji od svih direktno povezanih troškova, uključujući polaganje kablova do prostorija pretplatnika kao i eventualne troškove pozajmljivanja. Trošak takođe uključuje i interno generisani rad za pojedine stavke nekretnina i opreme.

Naknadni troškovi se uključuju u nabavnu vrijednost sredstva ili se priznaju kao posebno sredstvo, u zavisnosti od toga što je primjenljivo, samo kada postoji vjerovatnoća da će Crnogorski Telekom u budućnosti imati ekonomsku korist od tog sredstva i ako se njegova vrijednost može pouzdano utvrditi. Svi drugi troškovi tekućeg održavanja terete bilans uspjeha perioda u kome su nastali.

Dobici i gubici po osnovu otuđenja sredstva utvrđuju se kao razlika između novčanog priliva i knjigovodstvene vrijednosti i iskazuju se u bilansu uspjeha u okviru 'Ostalih prihoda/(rashoda)'.

Nekretnine i oprema u pripremi obuhvataju rad trećih lica kao i interno generisani rad za nekretnine i opremu koja još nisu završena. Ova stavka uključuje ulaganja izvršena (ali ne i završena) u tekućoj i/ili prethodnoj finansijskoj godini. Po kompletiranju ovih sredstava, odnosni iznosi iskazani kao dati avansi ili nekretnine i oprema u pripremi se priznaju kao nekretnine i oprema.

Kada sredstva u sebi sadrže elemente i materijalne i nematerijalne imovine, u odabiru računovodstvenog tretmana u skladu sa MRS 16 Nekretnine, postrojenja i oprema ili MRS 38 Nematerijalna ulaganja, rukovodstvo procjenjuje koji je element značajniji za sredstvo i u zavisnosti od toga vrši klasifikaciju.



Zemljište se ne amortizuje. Amortizacija drugih sredstava se obračunava primjenom proporcionalne metode kako bi se rasporedila njihova nabavna vrijednost do njihove rezidualne vrijednosti tokom njihovog procijenjenog vijeka trajanja, kao što slijedi:

<u>Glavne grupe nekretnina i opreme</u>	<u>Procijenjeni korisni vijek (godina)</u>
Zgrade	40
Mjesne mreže	20
Optički kabl	20
Telefonska centrala sa pripadajućom opremom	7
Prenosni sistemi i oprema za prenos	10
Računari i računarska oprema	4
Mipnet mreža	6
Ruteri i prekidači	5-8

Rezidualna vrijednost i korisni vijek upotrebe sredstva se revidiraju, i po potrebi koriguju, na datum svakog bilansa stanja.

Knjigovodstvena vrijednost sredstva svodi se odmah na njegovu nadoknadivu vrijednost ukoliko je knjigovodstvena vrijednost veća od njegove procijenjene nadoknadive vrijednosti.

Nematerijalna ulaganja

a) Goodwill

Goodwill nastaje sticanjem (kupovinom) zavisnih pravnih lica te predstavlja višak novčane vrijednosti koji se prenosi kroz učešće tj. udio u neto fer vrijednosti identifikovanih sredstava, obaveza i potencijalnih obaveza stečenog zavisnog pravnog lica i fer vrijednosti manjinskog tj. nekontrolnog udjela u stečenom pravnom licu.

Goodwill se odmjerava oduzimanjem neto imovine stečenog pravnog lica od zbira naknade za sticanje, vrijednosti nekontrolnog udjela u stečenom pravnom licu i fer vrijednosti učešća u stečenom pravnom licu neposredno prije datuma sticanja.

Za potrebe testiranja umanjenja vrijednosti, goodwill stečen u poslovnoj kombinaciji raspodjeljuje se na svaku od jedinica koje generišu gotovinu, odnosno grupe jedinica koje generišu gotovinu za koje se očekuje da će ostvariti korist tj. prilog od sinergije nastale po osnovu poslovne kombinacije. Svaka jedinica ili, pak, grupa jedinica na koje se goodwill raspodjeljuje predstavlja najniži nivo na kojem se goodwill prati za interne potrebe rukovodstva. Praćenje goodwill-a vrši se na nivou poslovnog segmenta.

Provera umanjenja vrijednosti goodwill-a vrši se jednom godišnje ili češće ukoliko događaji ili izmijenjene okolnosti ukažu na eventualno postojanje umanjenja vrijednosti. Knjigovodstvena vrijednost goodwill-a poredi se sa njegovom nadoknadivom vrijednošću koja predstavlja vrijednost

veću od vrijednosti u upotrebi i fer vrijednosti sredstva umanjene za troškove prodaje. Svako umanjene vrijednosti odmah se priznaje kao trošak i naknadno se ne ukida.

b) Licence

Zasebno stečene licence iskazuju se po istorijskoj nabavnoj vrijednosti. Licence imaju ograničen vijek trajanja i iskazuju se po nabavnoj vrijednosti umanjenoj za akumuliranu ispravku vrijednosti. Amortizacija se obračunava primjenom proporcionalne metode kako bi se troškovi licenci raspodelili u toku njihovog procijenjenog vijeka upotrebe.

Stečene licence za računarski softver kapitalizuju se u iznosu troškova nastalih po osnovu sticanja i stavljanja u upotrebu odnosnog softvera. Ovi troškovi se amortizuju tokom njihovog procijenjenog vijeka upotrebe.

c) Kompjuterski softveri

Izdaci vezani održavanje kompjuterskih softverskih programa priznaju se kao trošak u periodu u kome nastanu. Troškovi razvoja direktno povezani sa dizajniranjem projekta i testiranjem prepoznatljivih i unikatnih softverskih proizvoda koje kontroliše Crnogorski Telekom i koji će vjerovatno generisati ekonomsku korist veću od troškova duže od godinu dana, priznaju se kao nematerijalna ulaganja kada su zadovoljeni određeni uslovi:

Troškovi koji su mogu direktno povezati sa softverom se kapitalizuju i priznaju kao njegov dio uključujući troškove razvoja od strane zaposlenih kao i adekvatan procenat prekovremenog rada.

Ostali troškovi razvoja koji ne ispunjavaju navedene kriterijume priznaju se kao trošak u periodu u kome nastanu. Troškovi razvoja koji su prvobitno priznati kao troškovi ne mogu se priznati kao sredstvo u narednom periodu.

Amortizacija nematerijalne imovine, osim goodwilla se obračunava po linearnoj metodi od trenutka kada su sredstva stavljena u funkciju i primjenjuje se u toku ekonomskog vijeka trajanja sredstava kao što slijedi:

Nematerijalna ulaganja	Korisni vijek (godina)
Telekomunikaciona licenca - (obavljanje javnih fiksnih telekomunikacionih usluga)	25
Telekomunikaciona licenca - (obavljanje međunarodnog saobraćaja)	23
IPTV licenca	10
Licenca za mobilnu telefoniju	15
3G licenca	15
Internet mreža	10
Kupljeni softveri	5
Microsoft licenca	5



Naknade zaposlenima

a) Kratkoročne naknade zaposlenima

Kratkoročne naknade zaposlenima se priznaju kao tekući rashod u periodu kada su zaposleni obavljali svoje usluge. To uključuje plate, doprinose za socijalno osiguranje, bonuse, plaćeni odmor, snižene telefonske račune, obrok i odmor doprinosa i druge beneficije i ostale poreske nadoknade. U skladu s potpisanim Kolektivnom ugovoru, Crnogorski Telekom je takođe obavezan da isplati zimmnicu u iznosu od četiri minimalne mjesečne kompanijske zarade. Uplate po definisanim planovima priznaju se kao rashod u periodu u kojem su ostvareni od strane zaposlenog.

b) Porezi i doprinosi za obezbjeđenje socijalne sigurnosti zaposlenih

U skladu sa propisima koji se primjenjuju u Republici Crnoj Gori, Crnogorski Telekom je u obavezi da plaća doprinose državnim fondovima, kojima se obezbjeđuje socijalna sigurnost zaposlenih. Ove obaveze uključuju doprinose za zaposlene na teret poslodavca u iznosima obračunatim po stopama propisanim relevantnim zakonskim propisima. Crnogorski Telekom je takođe, u obavezi da od bruto plata zaposlenih obustavi doprinose i da ih, u ime zaposlenih, uplati tim fondovima. Doprinosi na teret poslodavca i doprinosi na teret zaposlenog se knjiže na teret rashoda perioda na koji se odnose i priznaju se u okviru Troškova zarada, naknada zarada i ostalih ličnih rashoda.

c) Otpremnine za odlazak u penziju

Kako je definisano Zakonom o radu, starosna granica za penzionisanje je 67 godina kao i minimum 15 godina radnog staža. Kako je definisano Pojedinačnim kolektivnim ugovorom, Crnogorski Telekom se obavezao da isplati otpremnine u iznosu od 10 minimalnih zarada u zemlji svakom zaposlenom koji zadovolji kriterijume za penzionisanje. Plaćanje doprinosi na dan penzionisanja, ali ne kasnije od 30 dana nakon prestanka radnog odnosa zaposlenog.

Definisana obaveza isplate naknada po osnovu otpremnina obračunava se godišnje od strane nezavisnog ovlašćenog aktuara korišćenjem metoda projektovanih jedinica kreditiranja. Aktuarski dobiti i gubici proistekli iz prethodnih korekcija i promjena u aktuarskim očekivanjima se priznaju u kapitalu u okviru ostalog prihoda u periodu u kome su nastali. Troškovi naknada zaposlenih stečenih po osnovu izvršenog rada se priznaju direktno do nivoa do koga su naknade već iskorišćene.

d) Jubilarne nagrade

U skladu sa potpisanim Pojedinačnim kolektivnim ugovorima u okviru Društva, Crnogorski Telekom je u obavezi da isplati otpremnine u iznosu od 10 minimalnih mjesečnih zarada ostvarenih u društvima između 3 i 9 minimalnih mjesečnih zarada po osnovu jubilarnih nagrada za rad ostvaren u društvu.

Obaveze po osnovu jubilarnih nagrada se obračunavaju na isti način kao definisani planovi beneficija, osim za aktuarske dobitke i gubitke proistekle iz jubilarnih plaćanja, kao i troškovi naknada zaposlenih stečenih po osnovu izvršenog rada se priznaju direktno u izvještaju o ukupnom rezultatu u periodu u kojem su nastali.

e) Stambeni krediti

Dugoročni krediti predstavljaju kredite odobrene zaposlenima za stambene potrebe. Ovi krediti sa sobom nose značajno nižu, ili bez kamatne stope od preovlađujuće stope na tržištu. U finansijskim izvještajima su inicijalno prikazani po svojoj fer vrijednosti koja se određuje kao sadašnja vrijednost svih budućih priliva u gotovini, diskontovana za iznos preovlađujuće tržišne kamatne stope za slične instrumente (slične po valuti, roku otplate, vrsti kamatne stope i drugim faktorima), sa sličnim kreditnim rejtingom. Razlika između novčanog transfera i fer vrijednosti predstavlja vrijednost koju

se priznaje kao refundacija zaposlenom i u bilansu uspjeha se prikazuje ravnomjerno u toku perioda na koji je kredit odobren ili očekivanog radnog vijeka zaposlenog, u zavisnosti koji je kraći.

g) Otpremnine za prekid radnog odnosa

Otpremnine za prekid radnog odnosa dospijevaju za isplatu kada Crnogorski Telekom okonča radni odnos zaposlenog prije datuma ispunjavanja uslova za dobijanje otpremnine za odlazak u penziju ili kada zaposleni prihvati u bilo koje vrijeme da dobrovoljno napusti radno mjesto u zamjenu za te beneficije. Crnogorski Telekom priznaje otpremnine za prekid radnog odnosa, kada je odlučeno da se raskine ugovor o radu sa postojećim zaposlenim na osnovu detaljnog formalnog plana bez mogućnosti povratka na posao ili u slučaju kada je potrebno obezbijediti otpremnine za prekid radnog odnosa kao rezultat ponude zaposlenima napravljene kako bi se ohrabrilo dobrovoljno napuštanje radnog mjesta. Naknade koje dospijevaju nakon više od 12 mjeseci nakon datuma Izvještaja o finansijskom položaju se diskontuju i svode na njihovu sadašnju vrijednost.

f) Bonusi

Rezervisanje se obračunava na osnovu vjerovatnoće ostvarenja ciljeva. Na početku plana svakom učesniku je ponuđen bonus. Ovaj bonus će biti isplaćen na kraju perioda u zavisnosti od ostvarenja fiksno postavljenih ciljeva.

Gotovina i gotovinski ekvivalenti

Gotovina i gotovinski ekvivalenti uključuju novac iz blagajne, novac na bankovnim računima i sve kratkoročne visoko likvidne depozite sa osnovnim dospijećem do tri mjeseca ili manje.

Kredit i potraživanja

Kredit i potraživanja su nederivatna finansijska sredstva sa fiksnim ili utvrdivim plaćanjima koja nisu kotirana na aktivnim tržištima. Uključuju se u tekuća sredstva, osim ukoliko su im rokovi

dospijeća duži od 12 mjeseci nakon datuma bilansa stanja. U tom slučaju se klasifikuju kao dugoročna sredstva.

Potraživanja od kupaca su potraživanja za robu ili obavljene usluge u redovnom poslovanju. Ako se naplata očekuje u jednoj godini ili manje (ili u uobičajenom radnom ciklusu poslovanja ako je duže), oni su klasifikovani kao tekuća sredstva. Ako ne, oni su predstavljeni kao dugotrajna imovina. Potraživanja od kupaca početno se priznaju po fer vrijednosti, a naknadno se mjere po amortizovanom trošku upotrebom metode efektivne kamatne stope, umanjena za ispravku vrijednosti.

Finansijska sredstva raspoloživa za prodaju

Finansijska sredstva raspoloživa za prodaju su nederivatna finansijska sredstva koja su ili označena u ovoj kategoriji ili nisu kvalifikovana ni u jednoj od ostalih kategorija.

Finansijska sredstva raspoloživa za prodaju sastoje se od učešća u kapitalu stranih društava koja se ne kotiraju na aktivnim tržištima kapitala.

Obaveze iz poslovanja i ostale obaveze

Obaveze prema dobavljačima se u momentu inicijalnog priznavanja iskazuju se po fer vrijednosti, a kasnije se iskazuju po amortizovanoj vrijednosti korišćenjem efektivne kamatne stope. Amortizovana vrijednost obaveza prema dobavljačima je jednaka njihovoj fer vrijednosti, usled kratkog roka dospjeća.

Zalihe

Zalihe se vrednuju po nižoj od nabavne vrijednosti i neto prodajne vrijednosti.. Nabavna vrijednost podrazumijeva sve troškove nabavke i ostale troškove koje podrazumijevaju dovođenje zaliha u upotrebno stanje. Neto prodajna vrijednost je cijena po kojoj zalihe mogu biti prodane u normalnim uslovima poslovanja, nakon umanjenja cijene za troškove prodaje.

Mobilni telefoni se često prodaju za vrijednost nižu od nabavne što je povezano sa promotivnim aktivnostima, u cilju dobijanja novih pretplatnika. Takav gubitak na prodaji opreme se priznaje samo u slučajevima ukoliko nabavna vrijednost prodatih mobilnih telefona dostigne iznos prihoda alociranih na mobilne telefone.

Rezervisanja i potencijalne obaveze

Rezervisanja se priznaju i vrše kada postoji zakonska ili ugovorena obaveza kao rezultat prošlih događaja i kada je vjerovatno da će odliv resursa koji stvaraju ekonomske dobiti biti potreban da se izmiri obaveza i kada se može pouzdano procijeniti iznos obaveze. Rezervisanja se ne priznaju za buduće poslovne gubitke.

Rezervisanja se odmjeravaju po sadašnjoj vrijednosti izdataka koji će nastati kada se takve obaveze izmire korišćenjem stope prije oporezivanja koja odražava tekuće tržišne procjene vremenske vrijednosti novca i rizika specifičnih za obavezu. Povećanje rezervisanja usljed isteka vremena priznaje se kao rashod po osnovu kamata.

Troškovi rezervisanja se priznaju u bilansu uspjeha u liniji procijenjenih troškova. Kada rezervisanje bude neiskorišteno, ono se otpušta na teret iste pozicije bilansa uspjeha za koju je originalno napravljeno. Rezervisanja za obaveze koje se očekuju da će se desiti u stranoj valuti se priznaju u izvještajnoj valuti po važećem kursu, dok se promjene na rezervisanjima pod uticajem promjene kursa priznaju na teret Ostalih finansijskih troškova u neto iznosu.

Potencijalna obaveza je obaveza koja proizilazi iz prošlih događaja i čije će postojanje biti potvrđeno kroz dešavanje ili nedešavanje jednog ili više nesigurnih događaja koji nisu u potpunosti pod kontrolom Crnogorskog telekoma; ili tekuća obaveza koja proizilazi iz prošlih događaja ali nije prepoznata jer nije vjerovatno da će odliv sredstava biti potreban da riješi obavezu ili iznos obaveze ne može biti pouzdano izmjeren. Nema rezervisanja po pitanju potencijalnih obaveza.

Odloženi i tekući porez na dobit

Troškovi poreza za period uključuju tekući i odloženi porez. Porez se priznaje u bilansu uspjeha, osim u slučajevima kada je priznat u ostalom sveobuhvatnom prihodu.

Tekući porez na dobit se obračunava u skladu sa usvojenom poreskom regulativom na dan sastavljanja Izvještaja o Finansijskom položaju. Crnogorski Telekom periodično procjenjuje poreske pozicije sa osvrtom na situacije definisane usvojenom poreskom regulativom i gdje ima osnova određuje rezervisanja za iznose koje očekuje da će platiti Poreskoj upravi.

Odloženi porez na dobit je obezbjeđen u potpunosti, korišćenjem metoda obaveze, koji se usredsređuje na privremene razlike koje se pojavljuju između poreske osnovice dijela imovine ili obaveza i njihovih knjigovodstvenih iznosa u finansijskim izvještajima. Odloženi porez na dobit se određuje korišćenjem poreskih stopa (i zakonima koji regulišu porez na dobit) koje su u primjeni ili za koje se očekuje da će biti u primjeni u periodu kada se sredstvo realizuje ili obaveza izmiruje.

Akcijski kapital

Obične akcije se klasifikuju kao kapital. Dodatni eksterni troškovi koji se direktno pripisuju emisiji novih akcija ili opcija prikazuju se u kapitalu kao odbitak od priliva, bez poreza.

Dividende

Obaveze za dividende akcionarima i manjinskim interesima se evidentiraju kao obaveze i odbitna stavka kapitala (zadržane dobiti) u finansijskim izvještajima, u onom periodu u kom je isplata dividendi odobrena.

5. Transferne naknade

5.1. Regulisana tržišta

U kontekstu računovodstvenog odvajanja, transferne se naknade odnose na interne naknade za usluge između regulisanih tržišta.

Transferne naknade od jednog Tržišta A prema drugom Tržištu B evidentirane su kao (interni) prihod za A i operativni trošak za B.

Transferne naknade treba utvrditi na osnovu obima pruženih usluga i njihovih jediničnih cijena pri čemu će transferne naknade biti jednake jediničnom trošku usluge. Obim usluga se može odnositi na broj ostvarenih minuta za usluge međupovezivanja ili na broj korisnika za usluge pristupa.

5.2. Matrica transfernih naknada

Aktivnosti u kontekstu računovodstvenog odvajanja treba da budu definisane kao veleprodajne, maloprodajne i ostale aktivnosti pri čemu veleprodajne aktivnosti treba da budu razdvojene na „Regulisane“ i „Neregulisane“ aktivnosti:

- „Regulisane“ veleprodajne aktivnosti su one aktivnosti koje su neophodne da bi se pružile regulisane usluge;
- „Neregulisane“ veleprodajne aktivnosti su sve ostale veleprodajne aktivnosti koje nijesu relevantne sa stanovišta računovodstvenog odvajanja;
- Maloprodajne aktivnosti pokrivaju aktivnosti koje se u glavnom odnose na komercijalno pružanje servisa mobilne mreže kao što je pristup mobilnoj mreži, (aktivnosti kao što su marketing, prodaja, broga o korisnicima);
- Ostale aktivnosti koje se odnose na one aktivnosti koje uključuju ili ili neregulisane aktivnosti ili ostali tip regulisanih aktivnosti (koje nisu sadržane iznad).

Na primjer, aktivnosti „Regulisane veleprodajne aktivnosti“ uključuju veleprodajne uslugu pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža i veleprodajnu uslugu terminacije poziva u javnu mobilnu telefonsku mrežu. Tako će na primjer, interni prihod veleprodajnog segmenta biti jednak jediničnom trošku veleprodajne usluge pomnoženom sa količinom usluga pruženih maloprodajnom segmentu. Ovaj jedinični trošak veleprodajne usluge treba da bude jednak internoj transfernoj naknadi, koja sadrži samo tehnički trošak i ne sadrži trošak veleprodajnih aktivnosti. Nivo veleprodajnih cijena mora i biće različit od internih transfernih naknada i to za trošak prodaje, billinga i ostalih poslovnih troškova koji ne nastaju u vezi sa internim pružanjem ovih usluga.

Dakle, interne transferne naknade, činiće samo tehnički trošak + pripadajući dio zajedničkih troškova (alociran EPMU metodom) a neće sadržati trošak poslovnih aktivnosti u vezi sa prodajom

(veleprodaja, billing). Primjer izračuna transferne naknade i matrica transfernih usluga date su tabelama 5-1 i 5-2.

Tabela 5-1: Primjer izračuna transferne naknade

Usluga			Razlika u trošku mrežnih komponenti	Razlika u troškovima specifičnim za veleprodaju	Transferna cijena		Ukupna transferna naknada	
Terminacija poziva	Naknada	Mjerna jedinica	3	4	5=1-3-4	količina	7=5x6	Maloprodajno tržište
	1	2				6		
MTR								

Tabela 5-2: Transferna matrica

REGULISANI VELEPRODAJNI SEGMENTI/TRŽIŠTA	Maloprodaja	Govorne usluge	SMS	MMS	Data
Započinjanje (originacija) i završavanje (terminacija) poziva		x			
Započinjanje (originacija) i završavanje (terminacija) poziva			x		
Započinjanje (originacija) i završavanje (terminacija) poziva				x	
Započinjanje (originacija) i završavanje (terminacija) poziva					x

5.3. Izvještaj o transfernim naknadama

Crnogorski Telekom je u skladu sa Metodologijom dužan da pripremi izvještaj o transfernim naknadama. Izvještaj o transfernim naknadama treba da sadrži, inter alia:

- (i.) mjernu jedinicu i obim navedenih aktivnosti za odgovarajući računovodstveni period (na primjer ukupni broj minuta, ukupni broj poziva itd.);
- (ii.) aktivnosti maloprodaje gdje je Crnogorski Telekom određen kao operator sa značajnom tržišnom snagom;
- (iii.) jedinice i obim proizvoda u svrhu identifikacije ukupne naknade za aktivnost i
- (iv.) računovodstvene politike.

6. Jedinični troškovi

6.1. Rješenje o računovodstvenom odvajanju i troškovnom računovodstvu

Crnogorski Telekom je u obavezi je da pripremi izvještaj o jediničnim troškovima u skladu sa Rješenjem o računovodstvenom odvajanju i troškovnom računovodstvu.

6.2. Jedinični troškovi

Za regulisane veleprodajne usluge/proizvode jedinični trošak će biti izračunat primjenom CCA troškovne osnovice i dugoročnih inkrementalnih troškova kao računovodstvene metodologije LRIC. Jedinični troškovi maloprodajnih usluga će biti izračunati primjenom CCA troškovne osnovice i metodologije potpuno raspodjeljenih troškova FAC.

Jedinični troškovi regulisanih veleprodajnih/maloprodajnih usluga biće izračunati na bazi modela troškovnog računovodstva kako je opisano u dokumentu DMA. Nakon što se odredi ukupni trošak pojedinih mrežnih komponenti, isti se mora podijeliti na regulisane usluge prema njihovom korištenju mreže. Niti jedna usluga ili poslovna jedinica ne koristi kompletnu mrežu pa se zbog toga trošak pojedinih mrežnih komponenti mora podijeliti na usluge prema korištenju. Da bi se to ostvarilo može se izračunati trošak mrežne komponente na jediničnoj bazi što onda predstavlja sastavnu jedinicu za računanje jediničnog troška usluge. Da bi se izračunao jedinični trošak pojedinih mrežnih komponenti, koriste se operativni podaci kao što su broj linija/korisnika, minuti saobraćaja i slično. Kod usluga međusobnog povezivanja (interkonekcije), koriste se podaci o ostvarenim minutima saobraćaja i izračunavaju se takozvani faktori usmjeravanja da bi se izračunao jedinični trošak mrežnih komponenti. Primjer uzračunavanja jediničnog troška je dat u nastavku u poglavlju 8 ovog dokumenta.

7. Trošak kapitala

Ovo poglavlje opisuje postupak određivanja troška kapitala. Izračun se bazira na metodi ponderisanog prosječnog troška kapitala (WACC). Vrijednost ponderisanog troška kapitala za, način izračuna, kao i vrijednosti i izvori biće opisani Metodologijom obračuna ponderisanog troška kapitala, koju priprema Agencija za svaku godinu regulatornog izvještavanja.

7.1. Ponderisani prosječni trošak kapitala

WACC je metoda određivanja troška kapitala pri čemu je svaki trošak kapitala ponderisan u skladu sa udjelom tog kapitala u finansiranju. Svi izvori finansiranja – obične akcije, povlaštene akcije, obaveznice kao i druge vrste dugoročnog finansiranja – uključene su u kalkulaciju WACC-a. WACC se računa na način da se sumira proizvod svake komponente kapitala odgovarajućim ponderom:

$$\text{WACC} = \frac{E}{(D + E)} \text{Re} + \frac{D}{(D + E)} \text{Rd} (1 - \text{tc})$$

Gdje je:

$E/(D+E)$ = udio vlasničkog kapitala u ukupno investiranom kapitalu

$D/(D+E)$ = udio duga u ukupno investiranom kapitalu

Re = trošak vlasničkog kapitala

Rd = trošak duga

tc = stopa poreza na dobit

Trošak vlasničkog kapitala jednak je zahtijevanom povraćaju akcionara na njihovo ulaganje. On predstavlja očekivanu nadoknadu akcionara za preuzimanje rizika vlasništva nad akcijama i imovinom.

Trošak duga je marginalna kamatna stopa na dugoročne finansijske obveze.

Budući da se u Metodologiji Agencije zahtijeva računanje troška kapitala prije oporezivanja, u skladu s Metodologijom koristiće se prilagođena formula za izračunavanje WACC-a.

Formula za izračunavanje WACC-a prije oporezivanja je sljedeća:

$$WACC = Re \frac{E}{(D + E)} + Rd \frac{D}{(D + E)} + Re \frac{E}{(D + E)} \frac{tc}{(1 - tc)}$$

Izračunavanje troška kapitala bazira se na Modelu vrednovanja kapitalne imovine (CAPM - Capital Asset Pricing Method). Kako CAPM model služi za izračunavanje troška vlasničkog kapitala nakon oporezivanja, gore navedena formula za izračun WACC-a prikazuje zahtijevani povraćaj na uloženi kapital prije oporezivanja.

7.2. Trošak vlasničkog kapitala – Model vrednovanja kapitalne imovine (CAPM)

Ponderisani prosječni trošak kapitala (WACC) je najučestalija metoda izračunavanja zahtijevane stope povraćaja na uloženi kapital. Jedan od elemenata je trošak vlasničkog kapitala koji se računa uz pomoć CAPM modela.

CAPM model koristi se za određivanje zahtijevane stope povraćaja na imovinu s različitim stepenima rizika u odnosu na optimalno diversifikovan portfelj. CAPM formula sadrži dvije komponente rizika: nesistematičan i sistematičan rizik.

Nesistematičan rizik je onaj rizik koji se može diversifikovati kada je ulaganje dio uravnoteženog, diversifikovanog portfelja.

Sistematičan rizik proizlazi iz fluktuacija prinosa koji se ne mogu diversifikovati velikim i diversifikovanim portfeljom.

Kako je jedna od pretpostavki korištenja CAPM modela izračunavanje očekivane stope povraćaja na odabrane akcije u diversifikovanom portfelju, CAPM modelom se izračunava cijena kapitala na bazi razlike rizika pojedine investicije u odnosu na optimalni diversifikovani portfelj. Samim tim dobijena stopa predstavlja samo premiju za rizik koji se ne može diversifikovati (sistematski rizik).

CAPM model se može prikazati na sljedeći način:

$$R_e = R_f + \beta (R_m - R_f) + R_{small}$$

Gdje je:

R_e	=	zahtijevana stopa povraćaja na vlasnički kapital
R_f	=	prinos na bezrizično ulaganje
β	=	beta koeficijent akcije
$R_m - R_f$	=	premija za rizik tržišta
R_{small}	=	premija rizika za veličinu

Gore navedeni model počinje sa izračunavanjem prinosa na bezrizično ulaganje. Zahtijevani povraćaj na ulaganje se zatim procjenjuje kao zbir prinosa na bezrizično ulaganje i premije za svaki pojedinačni identifikovani rizik. Svaka premija za rizik predstavlja naknadu investitorima za preuzimanje specifičnog rizika.

Prinos na bezrizično ulaganje (R_f)

CAPM model pretpostavlja postojanje investicije čiju stopu povraćaja investitori percipiraju kao nerizičnu. U skladu s Metodologijom Agencije, koristiće se prinos na bezrizično ulaganje koji je jednak aritmetičkoj sredini prinosa do dospjeća na 10-godišnje državne obveznice (obveznice Ministarstva finansija Crne Gore) na kraju svakog kalendarskog mjeseca u godini na koju se odnose regulatorni finansijski izvještaji.

Agencija propisuje da kao prinos na bezrizično ulaganje u regulatornim finansijskim izvještajima, treba da se koristi prinos na državnu obveznicu, definisan kao aritmetička sredina prinosa do dospjeća na dugoročne (posljednje emitovane) državne obveznice na kraju svakog kalendarskog mjeseca, počevši od mjeseca kada su obveznice emitovane. Detalji obračuna biće navedeni u Metodologiji obračuna ponderisanog troška kapitala.

Beta koeficijent (β)

U CAPM modelu sistematski rizik računa se pomoću beta koeficijenta (Beta) koji pokazuje odnos kretanja prinosa određenog ulaganja u odnosu na kretanje prinosa na optimalno diversifikovan portfelj.

Kao statistički pojam beta predstavlja očekivani odnos između budućih prinosa predmeta imovine i prinosa na cijelom tržištu. Beta vrijednosti 1.00 označava jednak prinos na određenu imovinu kao prinos na optimalno diversifikovan portfelj investicija (prinosa cjelokupnog tržišta), dok beta manja od 1.00 predstavlja manju sistematičnu izloženost na tržišne događaje.

U skladu sa Metodologijom beta koeficijent treba odrediti na osnovu podataka uporedivih kompanija

koje se kotiraju na evropskim berzama.

Detalji obračuna biće navedeni u Metodologiji obračuna ponderisanog troška kapitala.

Premija za rizik tržišta

Premija za rizik tržišta predstavlja dodatni prinos koji investitor očekuje za rizik ulaganja u akcije u odnosu na prinos koji bi očekivao kod bezrizičnih ulaganja.

U skladu sa Metodologijom, za određivanje premija tržišnog rizika ("ERP" ili "Rm-Rf") predloženo je korišćenje međunarodnih uporednih vrijednosti dobijenih iz priznatih međunarodnih finansijskih izvještaja kao što su studija autora Dimson, Marsh i Staunton ili Ibbotson Associates baze podataka u Stocks, Bonds, Bills, & Inflation ("SBBI").

Detalji obračuna biće navedeni u Metodologiji obračuna ponderisanog troška kapitala.

7.3. Trošak duga

Trošak duga prije oporezivanja se određuje na bazi prinosa na bezrizično ulaganje (R_f) i odgovarajuće premije rizika.

Povraćaj na dug prije oporezivanja sastoji se od dvije komponente: (1) dugoročne nerizične stope (prosječan prinos do dospijeca na 10 godišnju državnu obveznicu) i (2) specifičnog rizika za kompaniju (prosječna premija na nerizičnu stopu koja je uporediva s Evropskim kompanijama koje posluju u telekomunikacijskoj industriji). Ovakav pristup prikazuje zahtijevani povraćaj na dug u jednakom vremenskom periodu kao i zahtijevani povraćaj na vlasnički kapital. Ova dugoročna stopa povraćaja na dug prikazuje hipotetički trošak duga u slučaju kada bi Crnogorski Telekom dugoročno fiksirao kamatnu stopu (npr. izdavanje 10 - godišnjih obveznica).

Nerizična stopa povraćaja (R_f)

U skladu s izračunavanjem troška kapitala, vrijednost nerizične stope baziraće se na podacima o prosječnom prinosu do dospijeca na državne obveznice.

Premija na dug određuje se na osnovu razlike između prosječnog prinosa na obveznice telekomunikacionih kompanija i prosječnog prinosa na državne obveznice izabranih EU zemalja. Detalji obračuna biće navedeni u Metodologiji obračuna ponderisanog troška kapitala.



7.4. Stepen zaduženosti

U skladu s Metodologijom Agencije, optimalni nivo zaduženosti se procjenjuje na osnovu podataka o pokazatelju zaduženosti sličnih operatora za elektronske komunikacije na uporedivim tržištima. Detalji obračuna biće navedeni u Metodologiji obračuna ponderisanog troška kapitala.

7.5. Poreska stopa

Pri izračunavanju troška kapitala, koristiće se poreska stopu od 9,0%. Odabrana poreska stopa odgovora zakonski određenoj poreskoj stopi u Crnoj Gori.

7.6. Uporedive kompanije

Pri odabiru uporedivih kompanija, koristiće se Evropske telekom kompanije s uporedivim portfeljem proizvoda.

8. Troškovno računovodstvo

8.1. Zahtjevi za modelom troškovnog računovodstva

Crnogorski Telekom je u obavezi da sačini opis modela troškovnog računovodstva koji će se koristiti u dijelu pripreme regulatornih finansijskih izvještaja (RFI). Ovaj opis je sastavni dio dokumenta regulatornog računovodstva Crnogorskog Telekoma. Od Crnogorskog Telekoma se, zahtijeva da u svoj opis modela troškovnog računovodstva uključi sljedeće:

- a) Popis homogenih troškovnih kategorija;
- b) Uzročnike troškova za svaku homogenu troškovnu kategoriju i
- c) Popis mrežnih komponenti/elemenata.

8.2. Opis modela troškovnog računovodstva

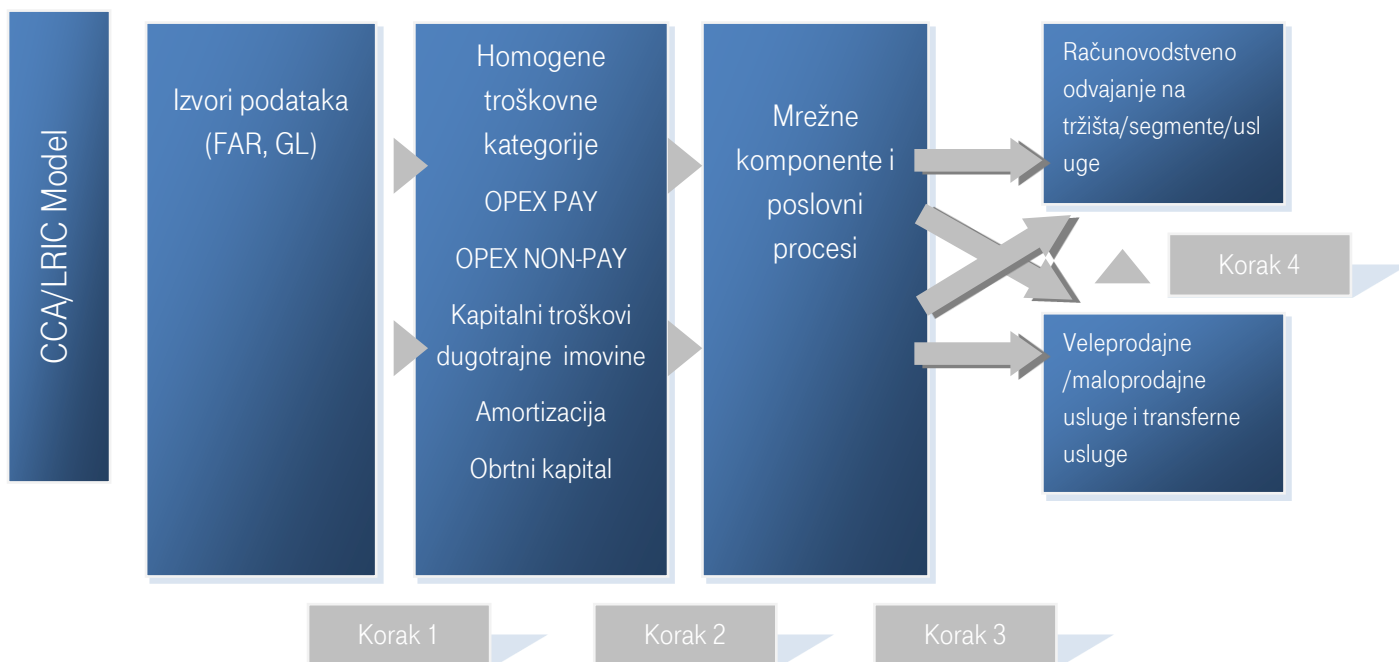
Dokumentacija vezana za homogene troškovne kategorije uključuje:

- a) ime homogene troškovne kategorije
- b) vrste troška obuhvaćene homogenom troškovnom kategorijom
- c) klasifikaciju homogene troškovne kategorije na zavisnu/nezavisnu
- d) Uzročnik troška za datu homogenu troškovnu kategoriju

Da bi zadovoljio zahtjeve Agencije za regulatornim izvještavanjem, Crnogorski Telekom je razvio model troškovnog računovodstva (proces alokacije troškova) koji je ilustrovan u nastavku (detaljnije je objašnjeno i u „Dokumentu o metodologiji alokacije“):

Mrežne komponente CCA/FAC modela iste su kao i za HCA/FAC model jer se radi o istom modelu u koji se unose različiti ulazni podaci. CCA/LRIC model imaće u osnovi iste mrežne komponente, ali moguće su neke razlike.

Slika 8-1: Metodološki prikaz modela troškovnog računovodstva



8.2.1. Izvori podataka i Homogene troškovne kategorije

Operativni i kapitalni troškovni Crnogorskog Telekomu su zabilježeni u glavnoj knjizi sistema za upravljanje i planiranje (ERP/M). U slučaju HCA modela, troškovnu osnovicu kao input u troškovni model čine podaci iz revidiranih finansijskih izvještaja Crnogorskog Telekomu. Detaljnije o izvorima podataka objašnjeno u DMA (poglavlje 2.3. Izvori podataka za model troškovnog računovodstva).

Prvi korak u procesu alokacije troškova je alokacija troškovnih informacija (operativnih i kapitalnih troškova) na aktivnosti koje reprezentuju homogene troškovne kategorije (na primjer prodaja ili funkcionisanje i održavanje mrežnih elemenata ili IT softveri, itd).

Troškovi su grupisani u HCC-ove. HCC-ovi reprezentuju homogene troškovne kategorije pri čemu je nivo homogenosti određen činjenicom da je za svaku homogenu troškovnu kategoriju potrebno definisati uzročnike troška. Troškovi sa zajedničkim uzročnikom grupisani su u odvojene homogene troškovne kategorije.

Homogene troškovne kategorije kategorizovane su u operativne, kapitalne troškovne kategorije, i kategorije obrtnog kapitala i amortizacije.

Operativni troškovi

Ovaj dio se odnosi na OPEX HCC-ove gdje se razlikuju :



OPEX PAY tip HCC-ova

Lični troškovi (troškovi zarada i naknada zarada) zaposlenih na razvoju i održavanju mreže uključuju troškove zaposlenih koji se odnose na aktivnosti vezanih za razvoj, funkcionisanje i održavanje beznih stanica, MSC opreme na primjer. Za svaku od ovih aktivnosti, formira se poseban HCC.

Lični troškovi (troškovi zarada i naknada zarada) zaposlenih u IT razvoju i održavanju uključuju troškove zaposlenih koji se odnose na aktivnosti vezane za razvoj, funkcionisanje i održavanje IT sistema/infrastrukture. Na primjer oni uključuju lične troškove zaposlenih u IT billing, DWH, ERP odjeljenjima.

Lični troškovi (troškovi zarada i naknada zarada) poslovnih procesa uključuju troškove zaposlenih koji se odnose na aktivnosti veleprodaje, prodaje, marketinga, brige o korisnicima. U okviru svake od ovih kategorija postoje određene podaktivnosti (na primjer, marketing sadrži sledeće aktivnosti: razvoj proizvoda, marketinh komunikacija, PR i slično). Uglavnom su ove troškovne informacije dostupne na osnovu mjesta troška.

Lični troškovi (troškovi zarada i naknada zarada) funkcija podrške (generalne i administrativne funkcije) uključuju troškove zaposlenih u pravnom sektoru, sektoru računovodstva, ljudskim resursima itd.

OPEX-NON PAY tip HCC-ova

Ovaj tip HCC-ova uključuje materijalne troškove (troškovi razvoja mreže, funkcionisanje i održavanje mreže, troškove IT podrške, marketing troškove). I ova grupa se može podijeliti kao prethodna.

Obrtni kapital

Obrtni kapital predstavlja razliku kratkoročne imovine i kratkoročnih obaveza. U poglavlju 2.5 u okviru DMA je objašnjeno koje stavke se uključuju u obračun obrtnog kapitala.

Kapitalni troškovi

Kapitalni trošak dugotrajne imovine se računa na bazi neto knjigovodstvene vrijednosti pojedinih imovinskih kategorija i dostupan je na bazi podataka iz FAR-a. Primjeri ovog tipa HCC-a su bazne stanice, mobilni komutacijski centar, radio kontroler itd.

Amortizacija

Godišnji trošak amortizacije koji se alocira na HCC-ove identične prethodnoj grupi (kapitalni trošak dugotrajne imovine). Uzročnici troška su jednaki za obje kategorije.

S druge strane mrežne komponente reprezentuju određenu mrežnu funkciju, sastavljenu obično od nekoliko HCC-ova koji se mogu vezati direktno uz uslugu.

Mrežne komponente predstavljaju grupisanje troškova homogenih troškovnih kategorija. U nekim slučajevima moguće je direktno povezati homogenu troškovnu kategoriju sa odgovarajućom mrežnom komponentom, u ostalim slučajevima preslikavanje je jedan-prema-više pa se mora implementirati neki oblik alokacije troškova. Iz navedenog, slijedi da homogena troškovna kategorija MSC može biti direktno alocirana na mrežnu komponentu MSC. S druge strane trošak homogene troškovne kategorije napajanje će se alocirati na više mrežnih komponenti.

Uzročnik troška homogene troškovne kategorije napajanje su potrošeni kilovati. Većom potrošnjom mjenom u broju kilovata, naravno, raste i trošak. Trošak koji je zabilježen u finansijskim sastavima će se alocirati na mrežne komponente prema utrošenoj električnoj energiji.

8.2.2. Mrežne komponente i poslovni procesi

Model troškovnog računovodstva Crnogorskog Telekoma polazi od arhitekture mreže odnosno veleprodajnih/maloprodajnih aktivnosti neophodnih da se obezbijede regulisane usluge/proizvodi.

Osnovne mrežne komponente koje su potrebne da Crnogorski Telekom omogući regulisane usluge mobilne telefonije uključuju:

- Veleprodajno započinjanje poziva
- Veleprodajna terminacija poziva

Na primjer, mrežna komponenta „Veleprodajna terminacija poziva“ predstavlja skup troškova koji su potrebni Crnogorskom Telekomu da omogući datu uslugu. Za razliku od modela fiksne mreže, u kojem se određeni troškovi mogu direktno dodjeliti mrežnoj komponenti (takva vrsta troška je PSTN linijska kartica na koju je spojena bakarna parica, koja se direktno može dodjeliti mrežnoj komponenti „PSTN linija“), kod modela mobilne mreže troškovi se uglavnom alociraju na osnovu pravila o rutiranju, budući da elementi mobilne mreže učestvuju u pružanju različitih usluga pa se troškovi se dijele sa ostalim uslugama.

U modelu troškovnog računovodstva mobilne mreže, HCC-ovi se uglavnom mogu vezati za mrežne komponente/elemente jedan na jedan. HCC-ovi koji se odnose na prenosnu opremu, mapiraju na različite nivoe prenosa pomoću ključeva alokacije odnosno uzročnika troška opisanih u DMA dokumentu pa će se na primjer ukupan trošak prenosne opreme alocirati na različite nivoe prenosa:

- Transmisija – pristup (BTS/Node B - BSC/RNC)
- Transmisija – core mreža (BSC/RNC – MSC/MGW)

Tabela 8-2: Mapiranje mrežnih HCC-ova na mrežne elemente/komponente

	BTS/ Node B	BSC/ RNC	Transmission BTS/Node B - BSC/RNC*	Transmission BSC/RNC - MSC/MGW**	MSC/ MGW	SMS	MMS	GGSN SGSN	AUC, HLR, VLR
BTS	100%								
BSC/RNC		100%							
MSC/MGW					100%				
SMS						100%			
MMS							100%		
GGSN/SGSN								100%	
AUC/HLR/VLR									100%
Transmission			x	x					

* Transmisija – pristup (BTS/Node B - BSC/RNC)

** Transmisija – core mreža (BSC/RNC – MSC/MGW)

Osim troškova mrežnih elemenata, trošak usluga/proizvoda čine i troškovi određenih poslovnih procesa. Poslovni procesi se odnose na marketing, prodaju, veleprodajne aktivnosti i slično. Primjeri poslovnih procesa u kontekstu modela troškovnog računovodstva mogu biti neregulirane maloprodajne aktivnosti, veleprodajne aktivnosti itd.

Na primjer, poslovni proces „veleprodaja“ podrazumijeva sve troškove koji su povezani sa pružanjem veleprodajne usluge. Veleprodajne aktivnosti podrazumijevaju: (i) procesuiranje



ugovora, (ii) procesuiranje računa operatera, (iii) priprema mjesečnih izvještaja, (iv) procesuiranje upita za veleprodajne usluge i dr.

CCA/FAC model

CCA/FAC troškovni model Crnogorskog Telekom se ne razlikuje od HCA/FAC troškvnog modela Homogene troškovne kategorije (HCC) i mrežne komponente (NC) su identične opisu u HCA/FAC d Računovodstvenom dokumentu. Ključevi za alokaciju troškova su isti u oba modela.

Jedine razlike između HCA/FAC i CCA/FAC modela se odnose na potrebu revaluacije dugotrajne imovine po tekućem trošku. Kako bilo, ove razlike odnose se na ulazne vrijednosti modela, a ne na način alokacije troškova na mrežne komponente koristeći ključeve alokacije.

Kako je opisano u DMA, CCA HCC ulazne vrijednosti se temelje na NRC i amortizaciji prema tekućem troškovnom računovodstvu.

CCA/LRIC model

Struktura CCA/LRIC modela opisana je u Dokumentu o metodologiji alokacije (za potrebe pripreme regulatornih izvještaja za poslovnu godinu koja završava 31. decembra 2014.)

Tzv. geografski "scorched node" pristup – metoda optimizacije telekomunikacione opreme koja podrazumijeva topologiju mreže konfigurisanu na način da se geografske lokacije čvorova postojeće mreže ne smiju mijenjati

Pri određivanju mrežne topologije za potrebe CCA/LRIC modela Crnogorski Telekom će primijeniti takozvani geografski scorched node pristup.

8.2.3. Izračunavanje jediničnog troška

Nakon što je izračunat ukupni trošak mrežnih komponenti, sljedeći korak je izračunavanje jediničnog troška. Niti jedna usluga ili poslovna jedinica ne koristi kompletnu mrežu pa se zbog toga trošak pojedinih mrežnih komponenti mora podijeliti na usluge prema korišćenju. Da bi se to ostvarilo može se izračunati trošak mrežne komponente na jediničnoj bazi što onda predstavlja sastavnu jedinicu za računanje jediničnog troška usluge. Jedinični trošak mrežnih komponenti bi trebalo da bude izračunat na način da se trošak svake komponente podijeli sa pripadajućim obimom usluge.



Ako uzmemo za primjer veleprodajnu uslugu terminacije poziva u mobilnu mrežu, data usluga zahtjeva sljedeće mrežne elemente/komponente:

- BTS/Node B
- BTS/Node B – BSC/RNC
- BSC/RNC
- BSC/RNC – MSC/MGW
- MSC/MGW
- HLR, VLR, AUC

S obzirom da navedeni mrežni elementi imaju aktivnu ulogu u pružanju ostalih govornih usluga osim veleprodajne terminacije poziva, kao i usluga SMS/MMS i prenosa paketskih podataka (data saobraćaj) troškove je potrebno alocirati na osnovu određenih pravila o rutiranju/iskorišćenosti ovih mrežnih elementata/komponenti. Kako su ove usluge iskazane u različitim jedinicama mjere, to ih je potrebno svesti na istu jedinicu mjere. Budući da su govorni pozivi najuobičajeniji oblik saobraćaja u mreži, to je najlogičnije konvertovati ostale proizvode/usluge u „ekvivalent minuta razgovora“.

Na osnovu ovih podataka, moguće je ukupan obim saobraćaja svesti na jednu jedinicu mjere i izračunati jedinični trošak mrežne komponente.

Na primjer:

- Minut korištenja MSC-a (trošak MSC-a/minuti ukupnog saobraćaja)

Jedinični trošak usluga se izvodi alociranjem jediničnog troška mrežnih komponenti na osnovu relevantnih ruting faktora. Kod usluga koje se ne pružaju eksterno, koristiće se podaci o interno pruženom obimu usluge, kao što je slučaj kod veleprodajne originacije poziva. Ukoliko bi se pojavio novi operator, kao obim usluge bi se koristio projektovani eksterni obim usluge za 3 godine.

Osnov za alokaciju troškova mrežnih komponenti čini ruting tabela.

Svaki podatak u ovoj tabeli pokazuje koliko se prosječno puta data mrežna komponenta koristi da bi se pružio određeni proizvod/ usluga mobilne mreže. Ruting tabela se kreira na osnovu pravila rutiranja, to jest informacija koje obezbjeđuju inženjeri razvoja i održavanja mobilne mreže.

Tabela 8-3: Primjer ruting tabele

	BTS/Node B	Transmission BTS/Node B -	BSC/RNC	Transmission BSC/RNC - MSC/MGW	MSC/MGW	SMS	MMS	GGSN/SGSN	AUC, HLR, VLR	VMS	VAS	Network other	Concession
Voice on net	2	2	2	2	1				1	1	1	1	1
Voice off net	1	1	1	1	1					1	1	1	1
Voice Origination	1	1	1	1	1					1	1	1	1
Voice Termination	1	1	1	1	1				1	1	1	1	1
SMS on net	2	2	2	2	1	1			1		1	1	1
SMS off net	1	1	1	1	1	1					1	1	1
SMS origination	1	1	1	1	1	1					1	1	1
SMS termination	1	1	1	1	1	1			1		1	1	1
MMS on net	2	2	2	2	1		1		1		1	1	1
MMS off net	1	1	1	1	1		1				1	1	1
MMS origination	1	1	1	1	1		1				1	1	1
MMS termination	1	1	1	1	1		1		1		1	1	1
Data	1	1	1	1				1	1		1	1	1

Dakle, ruting faktori pokazuju koliko u prosjeku puta dati servis koristi određenu mrežnu komponentu. Međutim, ovi podaci nijesu dovoljni za alokaciju troškova mobilne mreže s obzirom da

su različiti servisi iskazani u različitim jedinicama mjere (minuti, broj poruka, byt-ovi) pa će sledeći korak biti izračunavanje konverzionih faktora kojima ćemo ih svesti na jedinstvenu jedinicu mjere.

Konverzioni faktori su određeni na bazi tehničkih znanja o iskorišćenosti mreže i uglavnom se zasnivaju na standardima koji su postavljeni u mreži. Takođe se obavljaju određena posmatranja i mjerenja na mrežnim komponentama. Na primjer, pomoću određene opreme za nadzor mreže, moguće je izmjeriti prosječnu veličinu SMS-a ili MMS-a izraženu u byte, koja se zatim konvertuje u kbyte/hour a zatim u ekvivalent minuta razgovora kao što je opisano u Dokumentu o metodologiji alokacije. Slično, i kod Data saobraćaja, na bazi godišnjeg data saobraćaja (GPRS, EGPRS, HSDPA, UMTS) i definisanih coding šema u mreži, moguće je ovaj saobraćaj izražen u kbyte konvertovati u kbyte/hour a zatim u minut razgovora.



Na osnovu ruting tabele i ruting faktora, uzimajući u obzir ukupan obim usluga za datu godinu, izražen ekvivalentom 1 minuta saobraćaja, moguće je izračunati iskorišćenost mrežnih komponenti/elementata na taj način što se svaki podatak u tabeli (ruting faktor) množi sa odgovarajućim obimom usluge i konverzionim faktorom po formuli:

ruting faktor* (volume*konverzioni faktor)

Tabela 8-3: Iskorišćenost mrežnih elemenata/komponenti

	Volume	Jed. mjere	Konv. faktor	BTS/Node B	Transmission BTS/Node B - BSC/RNC	BSC/RNC	Transmission BSC/RNC - MSC/MGW	MSC/MGW	SMS	MMS	GGSN/SGSN	AUC, HLR, VLR	VMS	VAS	Network other	Concession
Voice on net		min	1.00	2	2	2	2	1				1	1	1	1	1
Voice off net		min	1.00	1	1	1	1	1					1	1	1	1
Voice Origination		min	1.00	1	1	1	1	1					1	1	1	1
Voice Termination		min	1.00	1	1	1	1	1				1	1	1	1	1
SMS on net		min	0.0434	2	2	2	2	1	1			1		1	1	1
SMS off net		pcs	0.0434	1	1	1	1	1	1					1	1	1
SMS origination		pcs	0.0434	1	1	1	1	1	1					1	1	1
SMS termination		pcs	0.0434	1	1	1	1	1	1			1		1	1	1
MMS on net		pcs	0.5225	2	2	2	2	1		1		1		1	1	1
MMS off net		pcs	0.5225	1	1	1	1	1		1				1	1	1
MMS origination		pcs	0.5225	1	1	1	1	1		1				1	1	1
MMS termination		pcs	0.5225	1	1	1	1	1		1		1		1	1	1
Data		MB	1.70	1	1	1	1				1	1		1	1	1

Na primjer, da bi izračunali iskorišćenost MSC mrežnog elementa kod voice on net poziva, množimo obim ove usluge sa routing factor-om. Iz routing tabele vidimo da se MSC koristi jedan put kod ove vrste govornih usluga. Zatim množimo routing faktor sa volumenom usluge iskazanom u ekvivalentu jednog minuta razgovora (volume*1.00). Na osnovu ovako dobijenih vrijednosti ukupan trošak svakog mrežnog elementa/komponente se dijeli medju proizvodima/uslugama.

Da bi se dobio jedinični trošak usluge, ukupno alocirani trošak na datu uslugu se dijeli sa volumenom date usluge.



Tabela 8-4: Jedinični trošak usluge

	Ukupno alocirani trošak	Obim usluge	Jedinični trošak usluge
Voice on net			
Voice off net			
Voice Origination			
Voice Termination			
SMS on net			
SMS off net			
SMS origination			
SMS termination			
MMS on net			
MMS off net			
MMS origination			
MMS termination			
Data			